

ТОРА ОР • ПАРШІ МІКЕЦ • МААМАР 15

נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא...

Ханукальний світильник:
заповідь ставити його ліворуч

Мезуза праворуч — це піднесення знизу, «міцва — світильник»; ханукальний світильник ліворуч — це світло Тори, що спускається згори. Саме піднесення притягує світло й доносить його навіть до найтемніших місць, щоб сама темрява перетворилася на світло.

НА ЧЕСТЬ

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

Батько Ребе, реб Леві-Іцхок

LikuteiTorah.com

ХАСИДСЬКА ПАРША

likuteitorah.com/uk/torah-ohr/mikeitz/15/

ГОЛОВНА ДУМКА

Мезуза праворуч — це піднесення знизу, «міцва — світильник»; ханукальний світильник ліворуч — це світло Тори, що спускається згори. Саме піднесення притягує світло й доносить його навіть до найтемніших місць, щоб сама темрява перетворилася на світло.

Кожен розділ: текст івритом, потім переклад, потім коротке пояснення під золотою лінією. Маленькі цифри в тексті івритом позначають примітки наприкінці.

КОРОТКО ПРО МААМАР

Чому ханукальний світильник ставлять ліворуч, а мезузу — праворуч? Маамар починається з теми творіння. Матерія речей походить від мовлення Б-га — десяти висловів, які, подібно до імені царя, що панує над своєю землею, відкривають лише слабке саяво, а тому дають змогу існувати окремому «щось»; їхня форма походить від Його бажання, яке ніколи не було висловлене. Сто двадцять комбінацій Імені Б-га (Елокім) приховують Б-га, тож світ здається незалежним, однак Ім'я Б-га (Гавая) панує над ними й може змінювати природу. Мета творіння — щоб «щось» самоусунулося перед Б-гом і Його слава відкрилася внизу. Це відбувається, коли людина перетворює гірке на солодке: піднесення знизу — «міцва — світильник» — притягує згори «Тора — світло». Літери мовлення, молитви й Тори сягають коренем вище за інтелект — у вінець (Кетер). Як повітря (авір: ор, світло, із прихованою літерою йод) дає полум'ю сяяти, так міцвот, які всі називаються цдакою [благодійністю], сягають цього кореня й дають світлу Тори сяяти. Тож мезуза — піднесення — стоїть праворуч, а ханукальний світильник — світло Тори — ліворуч, сягаючи навіть «гір відокремленості», де темрява стає світлом.

ПЛАН

1 Питання: чому ліворуч?

¶1

Ханукальний світильник стоїть ліворуч, щоб мезуза була праворуч; чому ж вони не стоять з одного боку? Відповідь починається з двох віршів: про творіння за бажанням Б-га й про творіння Його словом.

2 Матерія — від мовлення, форма — від бажання

¶2–6

Матерія речей походить від десяти висловів — як щось із нічого; їхня форма походить від бажання Б-га. Мовлення, подібно до імені царя, відкриває лише слабке саяво, тож світ може існувати як «щось», мета якого — самоусунутися.

3 Гавая над Елокім

¶7-10

Перед Б-гом усе — ніщо. Сто двадцять комбінацій Імені Б-га (Елокім) приховують Його, тож світ здається відокремленим; проте бажання Гаваї панує над ними й над природою, як тоді, коли море відступило.

4 Перетворити гірке на солодке

¶11-16

Роздуми відвертають серце від мирських насолод, які черпають із кліпот, і спрямовують його до насолоди в Б-гові, як у жертвоприношеннях і молитві. Це піднесення — «міцва — світильник» — притягує згори «Тора — світло».

5 Корінь літер

¶17-23

Літери утворюються не устами, а сягають коренем душі, у Хая [рівні живої душі]. Літери молитви, піднесені через Метатрона до свого кореня у Кетері, притягують нове бажання згори, над мудрістю (Хохма).

6 Тора — притча про Первісного

¶24-30

Літери Тори сягають коренем вище за її мудрість. Усі рівні — лише притчі про саме Нескінченне світло (Ор Ейн Соф); людина притягує звідти Тору вниз, але «світлом» вона стає лише завдяки світильнику міцви.

7 Повітря — джерело світла

¶31-35

Полум'ю потрібне повітря; авір — це ор із прихованою літерою йод. Міцвот, що називаються цдакою, сягають цього кореня й дають світлу Тори сяяти; Тора без добрих справ позбавлена свого світла.

8 Мезуза праворуч, ханукальний світильник ліворуч

¶36-39

Мезуза підносить оселю до Б-га; ханукальний світильник притягує світло Тори вниз, навіть у публічний простір — сферу відокремленості. Піднесення праворуч перетворює темряву на світло ліворуч, і завдяки цьому світ існує.

КЛЮЧОВІ ПОНЯТТЯ

Матерія й форма חומר וצורה

Матерія — це те, чим річ є загалом; форма — її конкретна будова. У маамарі матерія походить від мовлення Б-га, а форма — від Його бажання, яке ніколи не було висловлене.

Щось із нічого יש מאין

Творіння через самий лише відблиск — «ім'я» Б-га, яке дає світові змогу існувати як окремому «щось»; мета цього — щоб «щось» самоусунулося перед «нічим».

Гавая й Елокім הוי"ו ואלקים

Елокім — ім'я скорочення й приховування, завдяки якому існує природа; Гавая — розкриття Нескінченного світла, яке панує над Елокім і може змінювати природу.

Темрява, перетворена на світло אתהפכת חשוכא לנהורא

Мета полягає в тому, щоб сам матеріальний світ, і навіть місце найбільшого приховування, розкривало світло Б-га.

Міцва — світильник, Тора — світло נר מצוה ותורה אור

Міцва — це піднесення знизу; Тора — світло, притягнуте згори. Світло Тори сяє лише через світильник міцви.

Літери אותיות

Канали притягування, коріння яких лежить вище за інтелект — у Кетері; вони вдягають мудрість, наче одяг, і спускаються в думку й мовлення.

Авір (повітря) אויר

Ор (світло) з прихованою літерою йод: приховане джерело світла. Міцвот сягають цього рівня й дають світлу Тори сяяти, як повітря дає полум'ю сяяти.

Гора відокремленості טורא דפרודא

Сфера розділення й приховування, «множинність» публічного простору, куди ханукальний світильник притягує світло Тори.

РОЗДІЛ 1 • 11

Питання: чому ліворуч?

1 נר חנוכה¹ מצוה להניחה² כ"י משמאל, כדי שתהא מזוזה מימין³ ונ"ח משמאל.^{4,5} וצ"ל הטעם שאין הנ"ח ג"כ מימין כמו המזוזה.

«Щодо ханукального світильника: заповідь — поставити його» тощо, «ліворуч, щоб мезуза була праворуч, а ханукальний світильник — ліворуч». І слід з'ясувати, чому ханукальний світильник також не ставлять праворуч, як мезузу.

Талмуд постановляє ставити ханукальний світильник ліворуч від дверей, навпроти мезузи, що розташована праворуч. Маамар запитує, чому їх не ставлять з одного боку; відповідь, наведена наприкінці, полягає в тому, що мезуза — це піднесення низу, тоді як ханукальний світильник — це світло Тори, яке притягується згори донизу. Цемах Цедек (Сефер га-Маамарім, Hanachos 5614-5615, p. 37, у примітці Kehot) ставить до цього закону додаткове запитання: чому ханукальний світильник стоїть ліворуч, якщо Менора у Храмі стояла саме на півдні.

אך יובן בהקדים ביאור⁶ מ"ש כל אשר חפץ⁷ ה' עשה. וכתוב בדבר ה' שמים נעשו.^{8,9}

Однак це стане зрозумілим, якщо спершу пояснити написане: «Усе, чого забажав Гавая, Він здійснив»; і написано: «Словом Гавая були створені небеса».

Перш ніж відповісти, маамар зіставляє два вірші: в одному сказано, що Б-г створив усе Своїм бажанням, а в другому — що небеса були створені Його словом. Різниця між творенням через бажання й творенням через мовлення становить основу всього подальшого викладу.

РОЗДІЛ 2 • 12-6

Матерія — від мовлення, форма — від бажання

2 ובע"מ [ובעשרה מאמרות] נברא העולם^{10,11} שהיו מאמר ודבור. ולא נברא בחפץ ורצון בלבד. והענין כי הנה נודע שלכל הדברים יש חומר וצורה^{12,13,14} שהחומר הוא ענין הדבר ההוא בכללות דהיינו להיות שמים או ארץ או שמש וירח.¹⁵

І «десятьма висловами був створений світ» — це були висловлення й мовлення, а не було створено його самим лише бажанням і волею. Пояснення полягає в тому, що відомо: усі речі мають матерію і форму. Матерія — це те, що становить річ у загальному, тобто її буття як небес чи землі, сонця або місяця.

У Мішні в трактаті «Авот» сказано, що світ був створений десятьма висловами, і маамар наголошує: це були мовлення, а не саме лише бажання. Щоб пояснити чому, тут використано класичне розрізнення між матерією і формою: матерія — це те, чим річ є в загальному, тобто небом чи землею, сонцем або місяцем.

והצורה הוא כל ציור וכל תמונה במראה ושטח שיש לכל דבר בדמותו בצלמו על איזה אופן נעשה

Форма ж — це кожен обрис і кожна постать, які має річ у своєму вигляді та на поверхні, «у своїй подобі, за своїм образом»: спосіб, у який її створено,

Форма — це конкретні обриси й вигляд речі, точний спосіб, у який її створено. Вислів «у своїй подобі, за своїм образом» перегукується зі словами Тори про сина Адама, народженого «за його подобою, за його образом».

כמו השמים והארץ הם כדורים^{16,17} ומן הארץ לרקיע כו'¹⁸ והשמש והירח הם גלגלים מאירים כו'.¹⁹

וכן עד"ז בכל דבר נברא.^{20,21}

як, наприклад, небеса й земля є кулями, від землі до небозводу тощо; сонце й місяць — світні небесні кулі тощо. Так само — з кожною створеною річчю.

Ці приклади спираються на опис космосу мудрецьями: небеса й земля є кулями, відстань від землі до небозводу має визначену міру (Талмуд визначає її як шлях на п'ятсот років), а сонце й місяць — світні небесні кулі. Так само кожна створена річ має власну особливу форму.

3 והנה החומר נברא בדבר ה' ובע"מ [ובעשרה מאמרות] שבמאמר יהי אור²² נתהווה בחי' האור מאין ליש.

וכן במאמר יהי רקיע²³ נתהווה הרקיע מאין ליש.²⁴

Отже, матерія була створена словом Б-га та десятьма висловлюваннями: через висловлювання «Хай буде світло» аспект (бхіна) світла постав із нічого (айн — небуття) у щось (еш — буття); так само через висловлювання «Хай буде небозвід» небозвід постав із нічого в щось.

Матерія кожної речі походить зі слова Б-га: висловлювання «Хай буде світло» привело світло до існування там, де нічого не було, а висловлювання «Хай буде небозвід» зробило те саме для небозводу. Саме мовлення породжує існування «з нічого в щось».

אבל אופן צורת הרקיע בדמותו בצלמו הוא נעשה בחפץ²⁵ ה' שלא בא לכלל גילוי²⁶ בדבור או

מאמר.^{27,28,29}

Але спосіб, у який сформувалася форма небозводу, «за його подобою, за його образом», був визначений бажанням Б-га, яке не виявилось у слові чи висловлюванні.

Форма небозводу, його точна подоба, не походила від жодного висловленого слова. Вона походила від бажання Б-га — рівня, який ніколи не виявився назовні у вигляді мовлення. У пізнішому маамарі, процитованому в примітці Kehot («BeYom HaShemini Atzeres», 5670), це бажання тлумачиться як світло, що охоплює всі світи (совев коль альмін), — джерело зовнішньої форми речі, наприклад округлості небес.

4 והנה מה שנברא החומר במאמר ודבור ולא נברא הכל בחפץ ה' ורצונו בלבד היא מפני³⁰ שאז לא הי' גילוי מאין ליש רק שהיה העולם בטל במציאות ממש³¹ [היה]

Причина, з якої матерія була створена висловом і мовленням, а не все було створено лише бажанням і волею Б-га, полягає в тому, що тоді не було б розкриття «з нічого» до «чогось»; натомість світ цілковито не мав би самостійного буття.

Чому світ не міг бути створений лише бажанням? Якби все походило тільки від бажання Б-га, не було б розкриття «чогось» із «нічого»: світ цілковито не мав би самостійного існування. У Кунтрес Ец Хаїм, який цитують у примітці Kehot, пояснюється, що світ був би подібний до світу еманції (Ацилут): він цілковито не мав би самостійного буття, на відміну від створених істот, адже він отримував би від мудрості (Хохма), де «Він і Його життєва сила — одне».

רק עיקר גילוי היש הוא ע"י דבר ה' כי הוא צוה ונבראו³²

Але головне розкриття «чогось» відбувається через слово Б-га: «бо Він наказав — і вони були створені».

Відокремлене «щось» постає завдяки слову Б-га, як сказано у вірші: «Він наказав — і вони були створені». Як пояснюється в наступній частині, мовлення розкриває лише «ім'я» Б-га.

פ"י צוה מלשון מצות המלך³³ כי מלכותך מכ"ע [מלכות כל עולמים]³⁴ אין מלך בלא עם³⁵ שבח"י מלכות היא בח"י התנשאות והסתלקות שלא יאיר ויתגלה אלא בבח"י שם בלבד.³⁶

«Наказав» (цївва) вжито тут у значенні «царського наказу», бо «Твоє царювання — це царювання над усіма світами», [i] «немає царя без народу». Адже рівень царювання (Малхут) — це рівень піднесеності й віддаленості, тож він світить і розкривається лише як саме ім'я.

«Наказав» (цївва) тлумачиться як вислів про царський наказ (міцват га-мелех): цар править здалеку — через своє ім'я та наказ, а не перебуваючи серед підданих. Так само Малхут, царювання Б-га, — це рівень піднесеності й віддаленості, який світить у світові лише як «ім'я». У Тора Ор, Берешит (5a), Альтер Ребе так само пояснює вислів «немає царя без народу»: завдяки скороченню може існувати окреме «щось», щоб згодом воно могло не мати самостійного буття перед «ніщо».

5 וזהו יהללו את שם³⁷ ה' כי הוא צוה ונבראו כמו עד"מ מלך ב"ו [בשר ודם] שמלכותו היא שמו לבד אשר נקרא על מדינתו

І ось [що означає]: «Нехай славлять Ім'я Б-га (Гавая), бо Він звелів — і вони були створені»: так само, як, для прикладу, цар із плоті й крові, царювання якого — лише його ім'я, проголошуване над його країною,

Вірш «Нехай славлять Ім'я Б-га, бо Він звелів — і вони були створені» пов'язує творіння з Іменем Б-га. Влада земного царя над його країною — це лише його ім'я, яке «проголошене над» країною; сам він у ній не присутній.

אבל לא בבחי' התלכשות כח הפועל בנפעל³⁸ ממש והתלכשות כח הפועל בנפעל הוא למטה בעי' [בשבועים] שרים שר של מים שר של כ"י³⁹ שהם משמרי האופנים.⁴⁰

але не в спосіб справжнього втілення сили творця у створеному. А втілення сили творця у створеному відбувається внизу — у сімдесяти князях (князь води, князь тощо), які належать до осаду офанім (класу ангелів).

Слово Б-га не вкладає Його власну силу у створіння так, як сила ремісника входить у його виріб; це відбувається лише значно нижче — у сімдесяти ангельських князях, поставлених над силами природи, як-от «князь води». Вони походять із найнижчого рівня — «осаду» (шмарім) офанім, класу ангелів. У Тора Ор, Megillas Esther (96с), Альтер Ребе проводить ту саму межу: слово бара («створив») передбачає наявність сили творця у створеному й стосується лише Імен Б-га, тоді як про Його сутність можна сказати лише: «Він звелів — і вони були створені».

6 ויש גבוה מעל גבוה שמקבלים ג"כ דרך עילה ועלול עד המלאכים שהם שכלים נבדלים.⁴¹ שהם פני ארי' [אריה] פני שור⁴² שבמרכבה.

І є [істоти], «вищі за високих», які також отримують через причинно-наслідковий зв'язок, аж до ангелів, що є відокремленими інтелектами: це лик лева [i] лик вола в Колісниці.

Над князями є вищі істоти, які також отримують своє існування через причинно-наслідковий зв'язок, аж до ангелів, яких філософи називають «відокремленими інтелектами» — розумами без тіл. Це «лик лева» і «лик вола» у видінні пророка Єхезкеля про Колісницю.

אבל החיות של פני שור פני ארי' [אריה] הוא יש מאין ממש. דהיינו שהמשכת החיות אשר להם הוא בבחי' אין והארה בעלמא שהוא בחי' שם בלבד ומזה נעשה גילוי היש.

Але життєва сила (хают) лику вола [i] лику лева справді є чимось із нічого. Тобто низведення життєвої сили, якою вони наділені, відбувається на рівні «ніщо» і являє собою лише відблиск — рівень самого лише імені; і з цього постає розкриття «чогось».

І все ж, хоча ці ангели отримують через причинно-наслідковий зв'язок, сама їхня життєва сила справді виникає як «щось із нічого». Вона низводиться з рівня «ніщо» — це лише відблиск, тільки «im'я», — і з нього розкривається існування «чогось».

אך תכלית בריאת יש מאין הוא כדי להיות היש בטל לאין ונגלה כבוד^{43,44} ה' למטה כמו למעלה.⁴⁵

Однак мета створення «чогось із нічого» полягає в тому, щоб «щось» перебувало в стані самосуцення (бітуль) до «ніщо», і щоб «слава Імені Б-га (Гавая) розкрилася» внизу так само, як угорі.

Мета створення «чогось» полягає в тому, щоб воно перебувало в стані бітулю до «ніщо», яке є його джерелом. Тоді слава Б-га розкриється в нижніх світах так само, як угорі.

Гавая над Елокім

7 וכמו שיהיה לע"ל [לעתיד לבוא] כי עין בעין יראו⁴⁶ כ"י וזה תלוי בעבודתנו כל ימינו היום לעשותם.⁴⁷
וכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב [לעולם הבא].

Як це буде у прийдешньому часі: «Бо бачитимуть око в око» тощо. І це залежить від нашого служіння впродовж усіх наших днів: «сьогодні — виконувати їх». І «весь Ізраїль має частку у Світі прийдешньому».

У прийдешньому часі присутність Б-га буде явлена відкрито — «око в око». Це розкриття залежить від нашого Б-жественного служіння тепер, адже «сьогодні» — це час «виконувати їх»; а оскільки кожен єврей має частку у Світі прийдешньому, кожен долучається до його здійснення.

וצריך כ"א [כל אחד / כל אחת] להמשיך בחלקו⁴⁸ גילוי זה להיות בטול היש והוא מחמת ההתכונות
בגדולת א"ס כ"ה שאתה הוא קודם שנבה"ע [שנברא העולם] ואתה הוא כ"י

І кожен має привнести це розкриття у свою частку, щоб відбулося самоусунення еш (відчуття самотійного існування). Це походить від роздумів про велич Нескінченного (Ейн Соф), благословенний Він: «Ти — Той, Хто був до створення світу, і Ти — Той...»,

Кожен має привнести це розкриття у власну «частку», приводячи своє «еш» (відчуття самотійного існування) до самоусунення. Це походить від роздумів про велич Б-га, як у молитві: «Ти — Той, Хто був до створення світу, і Ти — Той, Хто є відтоді, як було створено світ». Ор га-Тора, цитована у примітці Кегот, пояснює, що Світ прийдешній називається «землею» («вони успадкують землю навіки»); отже, привнести щось у свою частку означає обробляти цю землю.

כלי שום שינוי כי אני⁴⁹ הוי לא שניתי שאין העולם מעלים לפניו ית' וכחשיכה כאורה⁵⁰ שאין ההעלם
וההסתר אלא לעיני בשר שלנו.

без жодної зміни, адже «Я, Гавая, не змінився»; бо світ нічого не приховує від Нього, благословенного, і «темрява — як світло», адже прихованість і затемнення існують лише для наших тілесних очей.

Створення не спричинило в Б-зі жодної зміни: «Я, Гавая, не змінився». Світ нічого не приховує від Нього, і для Нього «темрява — як світло»; прихованість існує лише для людських очей.

אבל קמיה כולא כלא חשיב⁵¹ ממש ומעלה ומטה שוין לפניו שנמצא למטה כמו למעלה ממש.

Але перед Ним усе справді вважається цілковитим ніщо, і верхнє та нижнє рівні перед Ним, тож Він присутній унизу так само, як угорі.

З боку Б-га все є ніщо, тому верхнє й нижнє рівні перед Ним. Він присутній у найнижчому світі так само, як у найвищому.

8 וא"כ גם בחי' היש בטל אליו ית'. וזהו כי גדול ה' ואדונינו מכל אלקים.

Отже, також рівень «єш» (відчуття окремого існування) перебуває у стані самоусунення (бітуль) перед Ним, благословенним. І це [значення слів]: «Бо великий Гавая, і наш Владика — над усіма Елокім».

Якщо перед Б-гом усе — ніщо, то навіть «єш» світу перебуває перед Ним у стані бітуль. У вірші сказано, що Гавая великий «над усіма Елокім», і тепер маамар пояснює, що це за «Елокім».

ופי' מכל אלקים⁵² הם ק"ך צירופי אלקים המעלימים ומסתירים אור ה' וקדושתו לכלתי יתגלה אוא"ס [אור אין סוף] ב"ה כמו שהוא שלא יתבטלו העולמות במציאות.

А значення слів «над усіма Елокім» таке: це 120 сполучень Елокім, які приховують і закривають світло Гавая та Його святість, щоб Нескінченне світло (Ор Ейн Соф), благословенний Він, не виявилось таким, яким Воно є, і щоб світи не втратили свого окремого існування;

Кабала говорить про 120 сполучень (перестановок літер) Імені Елокім — Імені приховування. Вони приховують світло Гавая, щоб Нескінченне світло не виявилось таким, яким Воно є; інакше світи поглинулися б у ньому й перестали існувати.

אלא שיהא נראה העולם ליש ודבר נפרד. אבל אור הוי' הוא גדול על כולם ומושל על כולם להיות היש בטל.

а натомість — щоб світ здавався «єш» і окремою сутністю. Та світло Гавая більше за них усіх і панує над усіма ними, тож «єш» перебуває у стані бітуль.

Їхнє призначення — дозволити світові здаватися самостійним «щось». Але світло Гавая більше за них усіх і панує над ними, тому насправді «єш» залишається у стані бітуль.

(וזהו כי אני ידעתי כי גדול⁵³ כו'. אני זו כנסתי [כנסת ישראל]. אבל העכו"ם [העובדי כוכבים ומזלות] אומרים עזב הוי' את הארץ.⁵⁴ ופרעה אמר לא ידעתי את⁵⁵ הוי' כו'. ולכן נאמר ביתרו אחר שנתגייר^{56, 57} עתה ידעתי כי גדול⁵⁸ הוי' כו')

(І це [значення слів]: «Бо я знаю, що [Гавая] великий», тощо. «Я» — це Громада Ізраїлю. Але ідолопоклонники кажуть: «Гавая покинув землю», а фараон сказав: «Я не знаю Гавая», тощо. Тому про Йісро сказано після його навернення: «Тепер я знаю, що Гавая великий», тощо.)

У дужках протиставлено тих, хто визнає це, тим, хто цього не визнає. Громада Ізраїлю каже: «Я знаю, що Гавая великий», тоді як ідолопоклонники кажуть, що Б-г покинув землю, а фараон сказав, що не знає Гавая. Йісро ж, навернувшись, міг сказати: «Тепер я знаю, що Гавая великий».

והיינו לפי שכל אשר חפץ⁵⁹ הו"י נמשך ועשה גם בשמים ובארץ שכולם יש להם ציור ותמונה מבחי חפץ ורצון הו"י שלא בא לידי גילוי בדבור ומאמר שהוא הפועל הישות.

Тобто це тому, що «все, чого забажав Гавая», низводиться, і Він «зробив [це] також на небесах і на землі»: адже всі вони мають форму й образ, що походять від рівня бажання та волі Гавая, які не виявилися в мовленні й висловлюванні, що породжують ешут (існування як окремого «щось»).

Це тому, що бажання Б-га сягає небес і землі: кожна форма й образ у них походять від бажання та волі Гавая, які ніколи не були виражені мовленням. Мовлення породжує окреме «щось», але форма всього походить із вищого рівня, який утримує його в стані бітуль.

9 וזהו ענין שיתף מדה"ר [מדות הרחמים].⁶⁰ שבכל מע"ב [מעשה בראשית] כתיב ויאמר אלקים ואח"כ שיתף מדה"ר [מדות הרחמים] דכתיב ביום עשות⁶¹ ה' אלקים כו'.

І ось що означає вислів «Він поєднав міру милосердя»: адже впродовж усього опису творіння написано: «І сказав Елокім», а згодом Він поєднав із нею міру милосердя, як написано: «Того дня, коли Гавая Елокім створив...»

Вислів «Він поєднав міру милосердя» відсилає до вчення мудреців: спочатку світ мав бути створений мірою суду, а згодом до неї долучили міру милосердя. В описі шести днів з'являється лише Ім'я Б-га (Елокім) («І сказав Елокім»); згодом Тора каже: «Того дня, коли Гавая Елокім створив», додаючи Ім'я Б-га (Гавая) — Ім'я милосердя.

וזהו למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם⁶² שבח"י אלקות הוא בבח"י איה דהיינו בבח"י הסתלקות לפי שאומרים עזב הו"ה את הארץ

І ось [що означає]: «Чому народи мають казати: “Де ж тепер їхній Б-г?”»: Б-жественність перебуває у стані «де», тобто у стані відсторонення, бо вони кажуть: «Гавая залишив землю»,

Вислів «Чому народи мають казати: “Де ж тепер їхній Б-г?”» виражає погляд, ніби Б-жественність віддалилася й перебуває десь «там», відсутня у світі. Ті, хто так вважає, кажуть словами Єзекіїля, що Гавая залишив землю.

ואין העולם מתנהג אלא בבחי' אלקים שהוא שם הצמצום והסתלקות להיות העולם יש ודבר נפרד אבל כאמת כל אשר הפץ הוי"ה עשה.⁶³

і [що] світом керує лише рівень Елокім, тобто Ім'я скорочення (цимцум) і відсторонення, щоб світ був «чимось» і окремою сутністю. Але насправді «все, чого забажав Гавая, Він учинив».

Згідно з таким поглядом, світом керує лише Ім'я Елокім — Ім'я скорочення, відсторонення й віддалення, завдяки якому світ існує як окреме «щось». Але правда полягає в тому, що «все, чого забажав Гавая, Він учинив»: Гавая також присутній і діє у світі, і сам псалом відповідає народам майже цими словами.

10 ועל ענין זה מדבר כל המזמור שלמעלה מזה הים ראה וינוס⁶⁴ כ"י. ההופכי הצור⁶⁵ כ"י.

І про цю тему говорить увесь попередній псалом: «Море побачило й утекло» тощо; «Хто перетворює скелю» тощо.

Попередній псалом, 114-й, говорить про ту саму тему: під час Виходу з Єгипту «море побачило й утекло», а Б-г «перетворює скелю на водойму». В обох випадках природний порядок поступився.

שמספר בשבח מעלת שם הוי"ה המושל על שם אלקי' ומשנה הטבע מצור החלמיש שהוא מיסוד האש וממנו מוציא מים

Бо він прославляє велич Імені Б-га (Гавая), яке панує над Іменем Б-га (Елокім) і змінює природу: [як у випадку] скелі з кременю, що належить до стихії вогню, з якої Він виводить воду.

Цей псалом прославляє Ім'я Гавая, яке панує над Елокім і може змінювати природу: зі скелі з кременю, що належить до стихії вогню, Він виводить воду.

והיינו לפי ששם אלקים שהוא הצמצום ומעלים להיות בבחי' יש ע"פ הטבע המוטבע בכל דבר לפי מזגו ותכונתו הוא בטל לגבי שם הוי"ה המושל עליו שהוא ענין גילוי אוא"ס [אור אין סוף] ב"ה שכשמו כן הוא. ולכן גם הים ראה וינוס כ"י:

Тобто Ім'я Елокім, яке є скороченням (цимцум) і приховує, через що [речі] перебувають у стані «чогось» відповідно до природи, закладеної в кожній речі, згідно з її складом і властивостями, перебуває в самоусуненні (бітуль) перед Іменем Гавая, яке панує над ним; адже воно є одкровенням Нескінченного світла (Ор Ейн Соф), благословен Він, бо Він такий, як Його Ім'я. Тому й «море побачило й утекло» тощо.

Це можливо тому, що Елокім — скорочення, яке приховує і дає кожній речі існувати як «щось», із визначеною природою відповідно до її складу й властивостей, — перебуває в самоусуненні перед Гавая, одкровенням Нескінченного світла, що відповідає самому Його Імені. Тож коли розкривається Гавая, тікає навіть море.

Перетворити гірке на солодке

11 והנה כאשר יתבונן וישכיל כל זה האדם. אזי תכלה ותכסוף נפשו ליבטל אליו ית' עד שתחפץ להתפשט מתענוגי עוה"ז ולהפך לכו לגמרי ולדבקה בו וכמ"ש מי לי בשמים⁶⁶ כ"י.

Коли людина розмірковує про все це й осягає його, її душа тужитиме й прагнутиме до самосунення (бітуль) перед Ним, благословенним, аж поки не забажає звільнитися від насолод цього світу, цілковито змінити спрямування свого серця й приліпитися до Нього, як сказано: «Кого маю я на небесах...» тощо.

Роздуми про все це — про те, що світ перед Б-гом є ніщо і що Його слава має розкритися внизу, — пробуджують у душі прагнення до бітулю перед Ним. Тоді вона прагне звільнитися від насолод цього світу й цілковито спрямувати своє серце до Б-га, як каже псалмоспівець: «Кого маю я на небесах? І крім Тебе нічого не бажаю на землі».

ובזוהר אמרו מאן דלא טעים מרירו למיתקו⁶⁷ ומהפך חשוכא לנהורא⁶⁸ לית ליה חולקא הכא שצריך להפוך טעם מרירו למיתקא.

А в Зоарі сказано: «Хто не смакує гіркою [перетвореного] на солодке й не обертає темряву на світло, той не має тут частки». Адже потрібно перетворити смак гіркою на солодкий.

Зоар каже, що людина не має частки «тут», якщо не перетворює гірке на солодке, а темряву — на світло. Маамар визначає це як завдання: перетворити смак гіркою на солодкий. У примітці Kehot до Орага-Тора вказано на маамар Vayechal Moshe, де пояснюється, що відчувати гірке як солодке — вищий рівень, ніж обертати темряву на світло.

12 ומרירו הן תאוות עוה"ז ותענוגים שמושפעים מהיכלות הקליפות. שאין לך דבר למטה שאין לו היכל למעלה כנגדו שממנו בא תוצאת הדבר ההוא והשפעתו.

А «гірке» означає бажання цього світу й насолоди, що витікають із чертогів (гейхалот) оболонки (кліпот). Адже немає нічого внизу, чому не відповідав би чертог угорі, звідки ця річ походить і звідки отримує свій вплив.

«Гірке» — це бажання й насолоди цього світу. Вони витікають із «чертогів» (гейхалот) кліпот — сил, що приховують святість, — адже кожній речі внизу відповідає чертог угорі, звідки вона походить і звідки отримує свій вплив.

וכל תענוגי עוה"ז אפי' [אפילו] דבר קל ואפי' [ואפילו] המסלסל בשערו הנה החיות ההוא נמשך מהיכלות הטומאה.

Усі насолоди цього світу — навіть щось незначне, навіть завивання волосся — черпають свою життєву силу з чертогів нечистоти.

Навіть найменша насолода цього світу, навіть коли людина завиває собі волосся, черпає свою життєву силу з чертогів нечистоти. Це готує приклад Йосефа, який наводиться далі.

13 ולכן נענש יוסף בשבתו בבית האסורים י"ב שנה על שהיה מסלסל בשערו ⁶⁹ כדאיתא בגמרא ⁷⁰ ע"פ ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה ^{71,72} מיד ותשא אשת אדוניו ⁷³ כ"י.

Тому Йосеф був покараний тим, що дванадцять років сидів у в'язниці, за те, що завивав волосся, як сказано в Гемарі про вірш: «І був Йосеф гарний станом і вродою»; одразу ж «дружина його пана кинула [свої очі]» тощо.

У тексті сказано, що це «в Гемарі»; джерела, наведені в примітці Кегот, — Мідраш, Берешит Рабба 87:3 і Танхума, Ваешев 8. Вони пов'язують увагу Йосефа до своєї зовнішності в домі його пана з тим, що одразу сталося потому: «дружина його пана кинула на нього погляд». За те, що він завивав волосся, його покарали дванадцятьма роками ув'язнення, адже навіть ця невелика насолода черпала з царини нечистоти.

וצריך להפוך לבו לטעום ממש למיתקא טעמו וראו ⁷⁴ כי טוב ה'. אז תתענג על הוי"ה. ⁷⁵

І слід обернути своє серце, щоб по-справжньому скуштувати солодкість: «Скуштуйте й побачте, що Ім'я Б-га (Гавая) добре». «Тоді ти насолоджуватимешся Гаваєю».

Отже, слід обернути своє серце й по-справжньому відчутти солодкість у Б-зі: «Скуштуйте й побачте, що Гавая добрий», де слово «скуштуйте» у вірші відповідає тому, як у Зогарі йдеться про куштування гіркого як солодкого. Тоді сповниться обіцянка: «Тоді ти насолоджуватимешся Гаваєю».

14 וזה הי' [היה] ענין הקרבנות שנהפך חלב מנפש בהמה ועולה ונכלל באש שלמעלה אשר תאכל על המזבח להיות אשה ריח ניחוח לה'. וכמו"כ [וכמו כן] תהיה התפלה שהיא במקום הקרבנות^{76, 77} להלהיב נפשו באש שלמעלה ולהתענג על הוי"ה.

У цьому полягав зміст жертвоприношень: жир від тваринної душі перетворюється, підноситься й поглинається вогнем згори, який пожирає його на жертovníку, щоб стати «вогняним приношенням, приємним ароматом для Імені Б-га (Гавая)». Так само й молитва, яка посідає місце жертвоприношень, має розпалювати душу вогнем згори, щоб вона насолоджувалася Гаваєю.

У Храмі жир тваринної жертви споживався вогнем згори, що перебував на жертovníку, і ставав «приємним ароматом для Імені Гавая». Вислів «жир від тваринної душі» (нефеш бехема) допускає обидва прочитання: жир тварини, принесеної на жертovníк, і тваринна душа в людині, бажання якої насолоджуватися також має бути перетворене й піднесене. Молитва, що замінює жертвоприношення, робить те саме: вона запалює душу вогнем згори, щоб її насолода була в Б-зі.

15 וענין אתהפכא חשוכא לנהורא. הוא שחשך הגשמי של עוה"ז מעשה שמים וארץ שנראים ליש ודבר גשמי יתהפך לנהורא להיות בו גילוי אוא"ס [אור אין סוף] ב"ה להיות היש בטל אליו ית' ונגלה כבוד⁷⁸ ה' למטה כמו למעלה.

А значення слів «темрява обернулася на світло» полягає в тому, що матеріальна темрява цього світу — творіння небес і землі, які здаються «чимось» сущим і матеріальною річчю, — обернеться на світло, щоб у ній виявилася Нескінченне світло (Ор Ейн Соф), благословенний Він, і щоб це «щось» перебувало перед Ним у стані самоусунення (бітуль), а «слава Імені Б-га (Гавая) відкрилася» внизу, як угорі.

«Обернення темряви на світло» означає, що сам матеріальний світ, який здається чимось твердим і незалежним, має стати місцем, де виявляється Ор Ейн Соф; тоді його «щось» перебуває перед Б-гом у стані самоусунення, і Його слава відкривається внизу, як угорі. У Лікутей Тора, Ва-етханан (2а), на яку посилається примітка Kehot до параграфу 11, Алтер Ребе пояснює, що саме для цього було створено людину: цей світ огорнутий подвійною темрявою, а душу, «світильник Імені Гавая», послано освітити його й обернути його темряву на світло.

16 והיינו שע"י בחי' טעים מרירו למיתקא שהוא ממטה למעלה להפוך לבו ותאוות עוה"ז לדבקה בו ית' בתשוקה וצמאון כו'

Тобто завдяки аспекту (бхіні) «смакування гіркого [перетвореного] на солодке», що являє собою рух знизу догори, — спрямовуючи своє серце й бажання цього світу на те, щоб приліпитися до Нього, благословенного, з тугою та спрагою тощо,

«Смакування гіркого як солодкого» — це рух знизу догори: людина спрямовує своє серце й бажання, пов'язані з цим світом, до приліплення до Б-га, з тугою та спрагою.

יאיר אור ה' מלמעלמ"ט [מלמעלה למטה] במקום החשך של העוה"ז שלא יהיה העולם מעלים אור ה' וקדושתו

світло Б-га засяє згори донизу в місці темряви цього світу, щоб світ не приховував світла Б-га та Його святості.

У відповідь світло Б-га сяє згори донизу, в темряві цього світу. Тоді світ уже не приховує світла Б-га та Його святості.

וזהו ג"כ ענין נר מצוה ותורה אור⁷⁹ נר מצוה היא בחי' העלא' [העלאת / העלאה] מלמטלמ"ע [מלמטה למעלה] ותורה אור היא בחי' המשכה מלמעלמ"ט [מלמעלה למטה] וע"י בחי' נר מצוה בא אור התורה:

І це також значення слів: «Міцва — світильник, а Тора — світло»: «Міцва — світильник» — це бхіна піднесення знизу догори, а «Тора — світло» — це бхіна притягування згори донизу; і завдяки бхіні «Міцва — світильник» приходить світло Тори.

Вірш «Міцва — світильник, а Тора — світло» описує ту саму пару. Міцва, тобто світильник, — це піднесення знизу; Тора, тобто світло, — це притягування згори донизу; і світло Тори приходить лише завдяки світильнику міцви.

РОЗДІЛ 5 • 117-23

Корінь літер

17 וביאור הדבר. הנה צ"ל ענין אותיות מה ענינם.⁸⁰ כי הנה האותיות נחלקות במבטא ע"י⁸¹ ה' מוצאות הפה. אחה"ע מהגרון כו'.

Пояснення цього питання: тепер слід пояснити, що являють собою літери. Адже за вимовою літери розподіляються за п'ятьма місцями артикуляції рота: алеф, хет, гей і айн вимовляються з горла тощо.

Щоб пояснити, як заповідь приносить світло Тори, маамар звертається до природи літер. Як навчає Сефер Єціра (давня книга про літери й творення), літери утворюються в п'яти місцях артикуляції рота; наприклад, алеф, хет, гей та айн вимовляються з горла. Ор га-Тора, цитована в примітці Kehot, пояснює, чому маамар саме тут переходить до літер: вище було сказано, що світ створений за допомогою літер мовлення, які роблять «щось» окремою річчю; тепер же показується, що корінь літер дуже високий і що їх лише опустили, щоб вони стали вбранням.

והנה אין המוצאות כלי המבטא דומים לכנור⁸² שהוא כלי הנגון שבנגן המנגן עליו מוציא קול שהקול ההוא בא מן תנועת הכנור שמוציא את הקול.

Органи артикуляції, знаряддя мовлення, не подібні до ліри — музичного інструмента: коли музикант грає на ній, вона видає звук, і цей звук походить від руху ліри, яка його породжує.

Можна було б подумати, що органи мовлення утворюють літери так само, як ліра утворює музику. У музичному інструменті звук справді виникає внаслідок руху самого інструмента.

משא"כ האותיות אינן באות מחמת תנועות כלי המבטא שהן ה' מוצאות הפה שהרי מאליהן ומעצמן יוצאות⁸³ תנועות האותיות כלי שום הכנה וכוונה מכוונת באדם להניע הלשון לאותיות דטלנ"ת. או השפתים לאותיות כומ"ף.

Літери ж виникають не внаслідок рухів органів мовлення, якими є п'ять місць артикуляції рота. Адже рухи, потрібні для вимови літер, відбуваються самі собою, без будь-якої підготовки чи свідомого наміру людини рухати язиком для вимови літер далет, тет, ламед, нун, тав або губами для вимови літер бет, вав, мем, пей.

Літери — це інше: той, хто говорить, не планує рухати язиком для вимови далет чи губами для вимови бет. Літери вимовляються самі собою.

אלא אדרבה האותיות מניעות את הלשון לאותיות דטלנ"ת והשפתים לאותיות כומ"ף והאותיות מצד עצמן הן מושרשות כנפש עצמה.

Навпаки, саме літери приводять у рух язик для вимови літер далет, тет, ламед, нун, тав, а губи — для вимови літер бет, вав, мем, пей; і самі літери закорінені в самій душі.

Навпаки, саме літери приводять у рух язик і губи. Самі літери закорінені в душі.

18 והנפש היא המוציאה אותן מהעלם אל הגילוי מתחלה באותיות המחשבה ואח"כ באותיות הדבור.

וז"ש [וזהו שכתוב] ויהי האדם לנפש חיה.⁸⁴

І саме душа виводить їх із прихованого в явлене: спочатку — у літерах думки, а згодом — у літерах мовлення. І про це сказано: «І стала людина живою душею (нефеш хая)».

Душа виводить літери з прихованого в явлене: спочатку вони постають як літери думки, а потім — як літери мовлення. Вірш «І стала людина живою душею» прочитується як такий, що стосується саме цього.

ות"א [ותרגום אונקלוס] לרוח ממללא^{85,86} שבחינת האותיות הן בבחי' חיה. כי יש באדם נפש רוח נשמה חיה. נפש הוא בחי' אותיות מחשבה ודבור.

А Таргум Онкелос [передає це як] «дух, що говорить», адже літери належать до рівня Хая. Бо в людині є Нефеш (душа), Руах (дух), Нешама (душа) [і] Хая (життя). Нефеш — це рівень літер думки й мовлення.

Онкелос перекладає «жива душа» як «дух, що говорить», тож саме мовлення робить людину «живою» (хая) душею, а коріння літер — у рівні душі, що зветься Хая. З-поміж названих тут рівнів душі — Нефеш, Руах, Нешама і Хая — найнижчий рівень, Нефеш, — це літери думки й мовлення в їхньому вираженому вигляді.

19 ורוח הוא הבל הלב שהוא קול כלול מאש רוח ומים כנודע ונשמה היא בחי' השגת השכל ונשמת שדי תבנים.⁸⁷

Руах (дух) — це подих серця, тобто голос, складений із вогню, повітря й води, як відомо. Нешама (душа) — це рівень осягнення розумом: «і нешама Шаддая дає їм розуміння».

Руах — це подих серця, голос, що поєднує вогонь, повітря й воду. Нешама — це інтелектуальне розуміння, як у вірші з книги Йова: «нешама Шаддая дає їм розуміння».

וחיה היא בחי' חכמה דהיינו מקור החכמה שלמעלה מן ההשגה ושם הוא שרש האותיות אלא שקבען בפה^{88,89} ולא שבראן שם בפה

Хая (життєва сила) — це рівень мудрості (Хохма), тобто джерело мудрості, що перебуває вище за осягнення; там міститься корінь літер. Однак Він «розмістив їх у роті», а не створив їх там, у роті;

Хая відповідає Хохмі — джерелу осягнення, що перебуває вище за розуміння; там укорінені літери. У Сефер Їцїра сказано, що Б-г «розмістив» літери в роті; маамар підкреслює, що Він розмістив їх там, але не створив їх там.

כי בריאותם והתהוותם בשרשם הוא למעלה בבחינת חיה ומשם נמשכו ונתחלקו לכ"ב אותיות לדבר בם איש ואיש כלשונו.

бо їхнє створення й виникнення в їхньому корені відбувається вище, на рівні Хая; звідти вони були протягнуті вниз і розділилися на двадцять дві літери, щоб кожна людина могла говорити ними відповідно до своєї мови.

Літери створюються у своєму корені, у Хая. Звідти вони спускаються й поділяються на двадцять дві літери, якими кожна людина говорить своєю мовою.

20 ובוה יובן ענין מארז"ל [מאמר רבותינו זכרונם לברכה] שמט"ט [שמטטרון] קושר⁹⁰ קשרים לקונו מתפלותיהן של ישראל.

Завдяки цьому стане зрозумілим вислів наших мудреців, благословенної пам'яті, що Метатрон зав'язує вузли для свого Творця з молитов Ізраїлю.

Мудреці кажуть, що Метатрон — високий ангел, якого Зоар ототожнює з Ханохом, — зав'язує «вузли» для свого Творця з молитов Ізраїлю; у наступному абзаці та в заголовку примітки Кегот ідеться про «вінці».

כי הנה המלאכים מעלים התפלות לפי שדבור האדם הוא גשמי⁹¹ והמלאכים הם רוחניי [רוחניים] שהדבור שלהם הוא כמו מחשבה שלנו וע"י המלאך המקבל התפלה מזדככת התפלה מגשמיות לרוחניות ע"י המלאך ההוא.

Адже ангели підносять молитви, бо людське мовлення матеріальне, тоді як ангели духовні, а їхнє мовлення подібне до нашої думки; через ангела, який приймає молитву, вона очищується від матеріальності й переходить у духовність — завдяки цьому ангелові.

Саме ангели несуть молитви вгору, бо людське мовлення матеріальне, а ангели духовні: їхнє «мовлення» подібне до нашої думки. Коли молитва проходить через ангела, який її приймає, вона очищується від матеріального й переходить у духовне.

21 והנה גבוה מעל גבוה עד עולם העליון שבו משכן מט"ט [מטטרון] והוא קושר כתרים שלמעלה מן הראש ומוחין.

Тепер [це підноситься] «вище від високого» — аж до вищого світу, де міститься оселя Метатрона; він пов'язує вінці, що перебувають вище від голови та інтелектуальних сил (мохін).

Над ангелами, які приймають молитви, є дедалі вищі рівні — аж до світу, де перебуває Метатрон. Він пов'язує «вінці», що містяться вище від голови, тобто на рівні, вищому за інтелект.

וע"י זה ממשיך אותיות חדשות. כי הנה התפלה היא בקשת יה"ר [יהי רצון]⁹² שיתהווה בחינת רצון

І завдяки цьому він зводить униз нові літери. Адже молитва — це прохання: «Єгі рацон» («Нехай буде воля»), щоб виник рівень волі (рацон).

Завдяки цьому Метатрон зводить униз нові літери. Молитва — це прохання «Єгі рацон», буквально «Нехай буде воля»: вона просить, щоб виникла нова воля.

שכמו שכבר נמשך רצה"ע [רצון העליון] בחכמה. הנה החכמה מחייבת ע"פ התורה אין יסורים בלא עון^{93,94} שהעון גורם יסורים ח"ו [חס ושלום] אבל ע"י התפלה יה"ר [יהי רצון] נמשך רצה"ע [רצון העליון] שלמעלה מבחינת חכמה ושם הוא רחמים פשוטים ורבו פשעין^{95,96} כ"י.

Адже коли вища воля вже була притягнута в мудрість (Хохму), Хохма визначає згідно з Торою: «Немає страждань без гріха», бо гріх спричиняє страждання, не дай Б-г. Але завдяки молитві «Etі рацон» притягується вища воля, що перебуває вище за рівень Хохми; там — проста милість, і «численні твої провини» тощо.

Оскільки вища воля вже виявлена в Хохмі, мудрість Тори визначає, що за гріхом настають страждання. Молитва сягає волі, вищої за Хохму, — рівня простої милості, на яку не поширюється такий суворий розрахунок, навіть коли «численні твої провини». Ор га-Тора, як цитує примітка Kehot, додає, що це притягування походить від «Володаря волі», який стоїть вище за саму волю, як пояснює Альтер Ребе в Тора Ор, Бешалах, говорячи про довготерпіння Б-га.

22 וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] כשישראל אומרים יהא שמו הגדול מבורך⁹⁷ כ"י הקב"ה מנענע בראשו. פ"י שמנענע וממשיך בראשו הוא רצה"ע [רצון העליון] ב"ה

І саме про це сказали наші мудреці, благословенної пам'яті: коли Ізраїль промовляє: «Нехай буде благословенне Його велике Ім'я» тощо, Святий, благословенний Він (Кудша бріх ху), киває головою. Тобто Він приводить у рух і притягує вниз Свою «голову», яка є Його вищою волею (рацон), благословенний Він;

У Талмуді сказано, що коли євреї відповідають: «Нехай буде благословенне Його велике Ім'я», Святий, благословенний Він, киває головою. Маамар тлумачить «голову» як вищу волю, яку Б-г «приводить у рух» і притягує вниз у відповідь на ці слова; у «Лікутей Тора», Шелах (48b), на який посилається примітка Кегот, Альтер Ребе докладно пояснює, що «голова» Б-га — це вища воля, а Його кивок означає її притягування вниз.

כי אותו מבקשים יהא שמו הגדול מבורך שיהא ברוך ונמשך שמו הגדול שלמעלה מבחינת השתלשלות שהוא גדול ומהולל מאד.

бо саме про це й просять: «Нехай буде благословенне Його велике Ім'я», тобто щоб Його велике Ім'я, яке перебуває вище за рівень ланцюга послідовного розгортання світів згори вниз (ішталшелут), було благословенним і притягувалося вниз, адже воно «велике й вельми прославлене».

Саме про це йдеться в цих словах: просять, щоб Його велике Ім'я, яке перебуває вище за весь ланцюг послідовного розгортання світів, було «благословенне», тобто притягнуте вниз. Воно «велике й вельми прославлене» — вище за всі світи.

23 והמשכת רצה"ע [רצון העליון] הזה הוא ע"י העלאת אותיות התפלה לשרשן ומקורן כתר העליון ע"י מט"ט [מטטרון]. והיינו לפי ששרש האותיות היא בכתר העליון למעלה מבחי"י חכמה ומוחין אלא שראשית הגלוי היא בחכמה שא"א להשכיל ולהשיג כל דבר מושכל כ"א ע"י אותיות.

Низведення цієї Вищої волі (рацон) відбувається завдяки піднесенню літер молитви до їхнього кореня й джерела — Вищого вінця (Кетер), через Метатрона. Це тому, що корінь літер — у Вищому вінці, вище за рівень мудрості (Хохма) та інтелектуальних сил (мохін); однак початок розкриття — у мудрості, адже неможливо зрозуміти й досягнути будь-який предмет пізнання інакше, ніж через літери.

Вища воля низводиться, коли літери молитви підносять через Метатрона до їхнього кореня у Вищому вінці, над інтелектом. Літери мають корінь у Кетері, вище за Хохму; однак розкриття починається в Хохмі, адже нічого неможливо зрозуміти без літер.

אבל האותיות עצמן אינן בחי"י שכל שא"א לשכל המושג להשיג ענין מהות האותיות בעצמותם אלא שהן לבוש השכל

Однак самі літери не належать до рівня інтелекту, бо досягнутий інтелект не здатен досягнути сутність самих літер; натомість вони є одягом інтелекту.

Самі літери — не інтелект: розум не може досягнути, що вони являють собою у своїй сутності. Вони є одягом для інтелекту.

והלבוש הזה הוא מבחי"י חיצוניות עליון שירד ונתפשט למטה להלביש את השכל. ומשם יורד עוד להיות אותיות מחשבה ודבור:

Цей одяг походить із зовнішнього виміру (хіцоніют) Вищого рівня, який спустився й поширився донизу, щоб убрати інтелект. А звідти він спускається ще далі й стає літерами думки та мовлення.

Цей одяг походить із зовнішнього виміру Вищого рівня, який спустився, щоб убрати інтелект. Звідти літери спускаються ще далі й стають літерами думки та мовлення.

Тора — притча про Первісного

24 והנה התורה נתלבשה באותיות ג"כ עד"י שאותיות התורה שרשן למעלה מעלה מבחי' התורה.

דאורייתא מחכמה נפקת^{98,99} והאותיות שרשן למעלה בבחי' כתר.¹⁰⁰

А тепер: Тора також убралася в літери таким чином: корінь літер Тори сягає набагато вище за рівень самої Тори. Адже «Тора походить із мудрості (Хохма)», тоді як корінь літер — вище, на рівні вінця (Кетер).

Тора також убрана в літери, і корінь її літер сягає набагато вище за власний рівень Тори. У Зогарі сказано, що Тора «походить із Хохми» — Б-жественної мудрості, але корінь її літер міститься в Кетері, вінці, що перебуває вище за мудрість. У Лікутей Тора, у розділі Хукат, Альтер Ребе посилається на цей маамар і пояснює його суть: у нижчих світах Хохма вища за літери, однак на рівні свого кореня літери вищі, бо, як пише Рамаз, вони походять із «повітря» (авіра), що вище за Хохму Кетера.

ואותיות מלשון אתא¹⁰¹ שהוא לשון המשכה. שהאותיות הן המשכות שבהן ועל ידן נמשך להיות התורה.¹⁰²

А слово «отійос» (літери) пов'язане зі словом «аса» («прийшло»), яке означає низведення; адже літери є низведеннями, у яких і через які низводиться те, що стає Торою.

Єврейське слово «отійос» — літери — пов'язане зі словом «аса», «прийшло», арамейським словом із вислову «Надходить ранок» (Єшаягу 21:12); воно означає прихід і низведення. У Maamarei Admur HaZaken (Inyanim), у примітці Kehot, сказано, що «отійос» саме є словом таргуму (арамейським словом). Літери — це канали, якими світло низводиться, щоб стати Торою.

25 והענין כי הנה כתיב כאשר יאמר משל הקדמוני¹⁰³ והוא התורה שהתורה נקראת בשם משל הקדמוני.^{104, 105}

Пояснення таке: написано: «Як говорить притча Первісного», і це — Тора, адже Тору називають «притчею Первісного».

У книзі Шмуеля Давид цитує «прислів'я давніх» (машаль га-кадмоні). Маамар тлумачить ці слова як «притчу Первісного» — так називають Тору, адже вона є притчею Б-га; саме так пояснює Раші (Makkos 10b). У Тора Ор, Megillas Esther (98b) Альтер Ребе пояснює, що «Первісний світу» — це саме Нескінченне світло (Ор Ейн Соф), яке перебуває поза межами як світла, що охоплює всі світи (совев коль альмін), так і світла, що наповнює всі світи (мемале коль альмін).

וביאור הדבר ההוא כי הנה ענין המשל הוא להמשיל את הנמשל באופן שיובן מתוך המשל.

Пояснення цьому таке: притча має представити те, що вона пояснює (німшаль — ідею, яку пояснюють притчею), так, щоб це можна було зрозуміти з самої притчі.

Притча передає ідею — німшаль — за допомогою чогось іншого, щоб цю ідею можна було зрозуміти з притчі.

והרי המשל הוא ענין אחר שאינו מהות הנמשל. אלא שהנמשל מובן מתוכו ע"י שדומה לו בצד מה.

Однак притча — це щось інше, не сутність того, що вона пояснює. Лише те, що вона пояснює, можна зрозуміти з неї, бо в чомусь вона подібна до нього.

Притча ніколи не є самою ідеєю; вона лише в чомусь подібна до неї, і завдяки цій подібності ідею досягають.

26 וז"ש [וזהו שכתוב] וביד הנביאים אדמה.¹⁰⁶ וחז"ל [וחכמינו זכרונם לברכה] המשילו מראה הנבואה לאספקלריא¹⁰⁷ שכמו שרואין באספקלריא הגם שנראית דמות הצורה בתמונתה ובצלמה ממש מ"מ אין זאת גוף הצורה עצמה ממש אלא דמותה ותמונתה.

І саме про це сказано: «Через пророків Я уподібнююся». Наші мудреці, благословенної пам'яті, порівняли пророче видіння із дзеркалом (аспакларією): адже коли дивляться в дзеркало, то, хоча подоба форми постає в точності її вигляду й образу, однак це не саме тіло форми, а лише її подоба й образ;

Гошеа каже, що Б-г «уподібнюється» (адаме — від того самого кореня, що й демут, «подоба») через пророків, а мудреці порівнюють пророче видіння з поглядом у дзеркало (аспакларію). У дзеркалі бачать точну подобу форми, але лише її подобу й образ, а не саму форму.

כך כל השגת הנביאים באלקותו ית' אין זה אלא בחי' דמות ודמיון.

так само й усе досягнення пророками Його Б-жественності, нехай буде Він благословенний, — лише на рівні подоби й уподібнення.

Так само все, що пророки досягали про Б-га, було подобою й образом, а не Його сутністю.

27 והיינו כמו בחי' משל שממנו מובן הנמשל. אבל באלקותו ית' ממש כתיב כי לא יראני¹⁰⁸ כ"י

וכמשארז"ל [וכמו שאמרו רבותינו זכרונם לברכה].^{109, 110}

Тобто це подібне до притчі, з якої стає зрозумілим те, що вона пояснює. Але Саму Його Б-жественність, благословенний Він, побачити неможливо, як написано: «Бо [людина] не побачить Мене» тощо, і як сказали наші мудреці, благословенна їхня пам'ять.

Пророцтво осягає Б-га так, як притча передає свою ідею. Самого Б-га побачити неможливо, як сказано у вірші: «Бо людина не може побачити Мене й залишитися живою», і як навчали мудреці (Бемідбар Раба, кінець Насо): навіть святі хайот [небесні істоти], що несуть Престол, не бачать Слави.

וז"ש [וזהו שכתוב] בשלמה וידבר שלשת אלפים משל¹¹¹ על כל דבר מד"ת [מדברי תורה]¹¹² כ"י דהיינו שאמר

על כל דבר מד"ת [מדברי תורה] רוחניות הענין

І це те, що сказано про Шломо: «І він говорив три тисячі притч» — про кожне окреме питання слів Тори тощо. Тобто щодо кожного питання слів Тори він розповідав про його духовний зміст.

Про царя Шломо сказано, що він «говорив три тисячі притч», а в Талмуді сказано, що він промовляв їх щодо кожного питання Тори. Маамар пояснює, що щодо кожного питання він розповідав про його духовний зміст.

כמו מצות קרבנות מן הבהמה. ומקריבים חלב ודם ע"ג [על גבי] המזבח בכהן ובגדי כהונה והיה אומר ענין הקרבנות ברוחניות ומהו נקרא חלב ודם ברוחניות ומהו כהן ומהו בגדי כהונה.

Наприклад, заповідь про жертвоприношення тварин, [у якій] жир і кров приносять на жертovníк коеном [священником] у священницькому одязі: він пояснював зміст жертвоприношень у духовному вимірі — що в духовному сенсі називається жиром і кров'ю, що таке коен і що таке священницький одяг.

Наприклад, у законах про жертвоприношення тварин, коли жир і кров приносять на жертovníк коен [священник] у священницькому одязі, він пояснював, що жир і кров означають у духовному сенсі, а також що таке коен і що таке священницький одяг. Кожен фізичний закон є притчею про духовну реальність.

28 והנה גבוה מעל גבוה כמה מדרגות רוחניות זו למעלה מזו. והשיג שלמה בחכמתו שלשת אלפים משל.¹¹³ דהיינו שלשת אלפים מדרגות¹¹⁴ זו למעלה מזו.

І ось, [е] багато духовних рівнів — «високе над високим», один над одним. І Шломо своєю мудрістю досягнув три тисячі притч, тобто три тисячі рівнів, один над одним.

Є багато духовних рівнів, один над одним, і мудрість Шломо сягнула трьох тисяч із них: «три тисячі притч» — це три тисячі рівнів. У «Тора Ор», «Мегілат Естер» (122b), на яке посилається примітка «Кегот», Альтер Ребе пояснює чому: щоб вища мудрість Тори могла зійти до нижчого світу, вона має бути облачена в притчу, а потім — у притчу про цю притчу, і так далі, аж до трьох тисяч.

וכולם אינן רק¹¹⁵ בחינת משל לגבי בחינת אלקות ממש השורה ומתלבש בתורה.

І всі вони — лише рівень притчі порівняно з рівнем самої Б-жественності, яка перебуває в Торі й облачається в неї.

Однак усі ці рівні — лише притчі порівняно зі справжньою Б-жественністю, яка перебуває в Торі й облачається в неї.

29 והנה שלמה לא השיג אלא שלשת אלפים משל. אבל באמת כך הוא עד רום המעלות לאין קץ שכולם אינן רק בחינת משל לקדמונו של עולם. דהיינו אור א"ס ב"ה ממש שלמעלה מעלה מבחי' וגדר השתלשלות

А Шломо досягнув лише три тисячі притч. Але насправді так воно і є аж до безмежних висот: усі вони — лише аспект притчі (бхіна) щодо Предвічного світу, тобто самого Нескінченного світла (Ор Ейн Соф), благословенний Він, що незрівнянно вище за рівень і межі ланцюга послідовного розгортання світів згори вниз (ішталшелут).

Шломо досягнув три тисячі рівнів, але насправді цей ряд триває без кінця. Однак кожен рівень, хоч би яким високим він був, є лише притчею щодо «Предвічного світу» — самого Нескінченного світла, яке перебуває поза всім ланцюгом світів.

לא בבחי' ממלא ולא בבחינת סובב רק שהתורה נמשכה משם ע"י בחינת אותיות והמשכות.

[Це] не на рівні світла, що наповнює всі світи (мемале коль альмін), і не на рівні світла, що охоплює всі світи (совев коль альмін). Лише Тора була притягнута звідти вниз за допомогою літер і низхідних продовжень.

Це Світло перебуває поза межами як світла, що наповнює світи, так і світла, що охоплює їх, адже обидва все ще співвідносяться зі світами. І все ж Тора була притягнута звідти вниз за допомогою літер і каналів.

30 וע"ז ארז"ל [אמרו רבותינו זכרונם לברכה] **דוד הע"ה** [העליו השלום] **היה מחבר**¹¹⁶ **תורה של מעלה בהקב"ה**¹¹⁷.
דהיינו שהמשיך אותיות התורה מאו"ס [מאור אין סוף] **ב"ה ממש**.

Про це наші мудреці, благословенної пам'яті, сказали: цар Давид, мир йому, поєднував Тору, що нагорі, зі Святим, благословенним Він (Кудша бріх ху). Тобто він низводив літери Тори від самого Нескінченного світла (Ор Ейн Соф), хай буде благословенний Він.

У Сефер га-Багір, ранній кабалістичній праці, сказано, що цар Давид завдяки постійному вивченню Тори «поєднував Тору, що нагорі» зі Святим, благословенним Він. Маамар пояснює, що він низводив літери Тори від самого Нескінченного світла; у Лікутей Тора, Шлах (51a), де Альтер Ребе наводить те саме висловлювання, він пояснює, що Тора, яка нагорі, також складається з низведень, але зовсім іншого виду.

וע"נ [ועל זה נאמר] **אשר יעשה אתם האדם**¹¹⁸ **כו' לעשות אותם**. **שעשיית התורה היא ע"י האדם**.
וכמארז"ל [וכמאמר רבותינו זכרונם לברכה] **מעלה אני**¹¹⁹ **עליכם כאלו עשאוני**¹²⁰.

І про це сказано: «які людина виконуватиме» тощо — «щоб створити їx», адже створення Тори відбувається завдяки людині. І як сказали наші мудреці, благословенної пам'яті: «Я за-рахую вам так, ніби ви створили Мене».

Вислів у вірші «які людина виконуватиме» прочитується як «створити»: Тору «створює» людина. Як сказали мудреці, Б-г вважає тих, хто дотримується Тори, такими, ніби вони «створили Мене».

וזהו ותורה אור¹²¹ **שהתורה מאירה או"ס** [אור אין סוף] **ב"ה ממש**. **אך אין אור התורה עולה כשם אור**
אלא ע"י נר מצוה:

І це [значення вислову] «а Тора — світло»: Тора осяює саме Нескінченне світло (Ор Ейн Соф), хай буде благословенний Він. Але світло Тори називається «світлом» лише завдяки вислову «міцва — світильник».

Ось чому Тора називається «світлом»: вона осяює саме Нескінченне світло. Але світло Тори заслуговує на назву «світло» лише завдяки вислову «міцва — світильник».

Повітря — джерело світла

31 והענין שהארת אור הנר הוא ע"י שיש אויר סביב האור.¹²² משא"כ בלא אויר יכבה ולא יאיר כלל.

Пояснення: світло лампи сяє завдяки тому, що навколо нього є повітря; без повітря воно згасло б і зовсім не світило.

Полум'я світить лише тоді, коли навколо нього є повітря; без повітря воно згасає. У Лікутей Тора, Хукат (65d), на яке посилається примітка Kehot, Альтер Ребе використовує той самий образ: у будинку достатньо лампи, але в підвалі, де повітря густе, потрібне сильне світло, і невелике полум'я може згаснути.

ולכן אין כופין כלי ע"ג [על גבי] הנר בשבת¹²³ שלא יכבה שמחמת כפיית הכלי מונע האויר שסביב האור.

Тому в Шабат не накривають лампу перевернутою посудиною, щоб вона не згасла, адже, накриваючи її посудиною, перекривають повітря навколо світла.

З цієї причини в Шабат не накривають лампу посудиною: це перекрило б доступ повітря й загасило полум'я.

32 והיינו כי האויר גורם להיות הארת אור הנר לפי שאויר הוא אותיות אור¹²⁴ יי שהאויר הוא מקור האור.¹²⁵

Тобто повітря спричиняє сяйво світла лампади, адже авір (повітря) складається з літер слова ор (світло) [i] йод, а повітря є джерелом світла.

Повітря дає полум'ю сяяти, бо слово «авір» (повітря) пишеться літерами слова «ор» (світло) та йодом: авір є джерелом світла. Маамар «Йонасі» 5640 року, наведений у примітці Kehot, пояснює, що авір є коренем йода, а йод — це світло в прихованому стані, яке згодом виходить у відкритий прояв.

כי היו"ד שבהעלם אותיות אויר הוא העלם האור ובו ועל ידו נמשך ויוצא האור מההעלם אל הגילוי.

Адже прихований у літерах слова «авір» йод — це приховування світла; у ньому й через нього світло простягається і виходить із прихованого стану у відкритий прояв.

Йод, прихований у слові «авір», — це світло в прихованому стані. Через цей йод світло виходить із прихованого стану у відкритий прояв. У Лікутей Тора, Пінхас (77a), Альтер Ребе знову звертається до цього пояснення: авір — це ор із йодом, джерело літер Тори.

33 והיינו כמו בחינת אותיות שלמעלה מהתורה ושם הוא שרש ומקור המצות שהן מושרשות ברצה"ע

[ברצון העליון] ב"ה שלמעלה מהחכמה בחי' דאורייתא מחכמה נפקת.

І це подібне до рівня літер, що перебувають над Торою; там містяться корінь і джерело міцвот, укорінених у вищій волі, благословенний Він, яка стоїть вище Хохми (мудрості) — рівня, про який сказано: «Тора походить від Хохми».

Це подібне до літер, що перебувають над Торою. Там укорінені міцвот — у вищій волі, яка стоїть вище Хохми, на рівні, звідки походить Тора.

ולכן בעשיית המצות שהן בבחינת העלאה מלמטה למעלה למקורן ושרשן בחי' אוי"ר [אור] אור י' גורם

להאיר אור התורה¹²⁶

Тому виконання міцвот, що є піднесенням знизу догори, до свого джерела й кореня, — до рівня авір, ор [i] йод, — спричиняє сяйво світла Тори,

Виконання міцвот підносить їх знизу до їхнього кореня — до рівня, що називається авір (повітря), тобто ор (світло) з літерою йод. Подібно до того, як повітря дає полум'ю сяяти, міцвот спричиняють сяйво світла Тори.

כי כל המצות נק' בשם צדקה.¹²⁷ כמ"ש וצדקה תהיה לנו כי נשמור לעשות את כל המצוה הזאת כו'.¹²⁸

адже всі міцвот називаються цдакою (праведністю, а також милостинею), як сказано: «І буде це для нас цдакою, якщо ми дбатимемо про виконання всієї цієї міцви» тощо.

Усі міцвот називаються цдакою (праведністю, а також милостинею), як сказано: «І буде це для нас цдакою, якщо ми дбатимемо про виконання всієї цієї міцви». У Лікутей Тора, Ре'е (23с), на яке посилається примітка Kehot, Альтер Ребе пояснює, що цдака є загальним вираженням усіх міцвот, які обєрігають і підтримують світло Тори.

34 וצדקה לדלים ואכיונים היא המשכה והשפעה להחיות רוח שפלים.¹²⁹

Цдака (милостиня) бідним і нужденним — це низведення й дарування, «щоб оживити дух смиренних».

Милостиня бідним дає їм засоби до існування і, словами Ішаягу, оживляє «дух смиренних».

וכך מעוררים למעלה בחיי המשכות להחיות רוח שפלים דקמיה כולא כלא חשיב¹³⁰ והכל נקי שפלים ודלים אצלו ית'. וההמשכות וההשפעות הן הן אור התורה. כי אור ושפע הכל אי'.

Так само пробуджують нагорі аспект низведень, щоб «оживити дух смиренних», адже «перед Ним усе вважається за ніщо», і щодо Нього, благословенного, усіх називають низькими й убогими. І ці низведення та дарування і є світлом Тори, адже світло й потік — одне.

Так само наша цдака внизу пробуджує потік згори, щоб оживити низьких, адже перед Б-гом усе — як ніщо, і всі створіння «низькі й убогі» щодо Нього. Потік, який Він дарує, і є світлом Тори, оскільки світло й потік — одне.

35 וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] כל האומר אין לי אלא תורה¹³¹ אפילו תורה אין לו רק צ"ל תורה וגמ"ח [וגמילות חסדים]

І ось що сказали наші мудреці, благословенної пам'яті: «Той, хто каже: "У мене немає нічого, крім Тори", не має навіть Тори». Натомість мають бути Тора й діяння доброти (гемілут хасадім),

У Талмуді сказано, що той, хто заявляє, ніби має лише Тору, не має навіть Тори. Потрібні Тора разом із діяннями доброти (гемілут хасадім).

כי בלא גמ"ח [וגמילות חסדים] זו צדקה אין אור התורה מאיר לו.

бо без діянь доброти, тобто цдаки [благодійності], світло Тори не світить йому.

Без доброти, тобто цдаки, світло Тори не світить людині.

וזהו אפי" [אפילו] תורה אין לו. פי' שאין התורה שייכה ומתייחסת אליו רק התורה היא בחי' אותיות הנ"ל.

І це [значення слів]: «не має навіть Тори» — тобто Тора не належить йому й не має до нього стосунку; навпаки, Тора є рівнем (бхіною) згаданих вище літер.

Ось що означає: «не має навіть Тори»: Тора такої людини насправді їй не належить, а залишається на рівні літер, описаному вище.

וזהו אמש"ך רוח ואייתי רוח.¹³² פ"י רוח היינו בחינת או"י"ר [אור] הנ"ל ומתחלה אמש"ך מקור בחי' אותיות. ואח"כ אייתי וממש"ך המשכת אור א"ס ב"ה בחכמה ראשית גילוי האותיות להיות התורה אור:

І ось що означають слова: «він притягує дух і приносить дух». Тобто «дух» (руах) — це згаданий вище рівень авиру [повітря]: спершу він «притягує» джерело — рівень літер, а потім «приносить», притягуючи вниз Нескінченне світло (Or Eйн Соф), благословенний Він, у мудрість (Хохма), початок розкриття літер, щоб Тора була світлом.

Ось що має на увазі Зоар, кажучи: «він притягує дух і приносить дух». «Дух» (руах, що також означає вітер або повітря) — це описаний вище авир: спершу піднесення «притягує» джерело літер; потім воно «приносить», притягуючи Нескінченне світло вниз, у Хохму, де літери вперше виявляються, щоб Тора стала світлом.

РОЗДІЛ 8 • 136-39

Мезуза праворуч, ханукальний світильник ліворуч

ובזה יובן ענין מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל כי מזוזה היא בחי' העלאה ממטה למעלה כמו בחי' המצות.³⁶

Завдяки цьому стане зрозумілим вислів «мезуза праворуч, а ханукальна лампа ліворуч». Адже мезуза — це рівень піднесення знизу вгору, подібно до рівня міцвот.

Це пояснює, чому мезуза розташована праворуч, а ханукальна лампа — ліворуч. Мезуза, як і всі міцвот, є піднесенням знизу вгору. Сефер га-Маамарім 5635, цитований у примітці Kehot, підсумовує цей маамар так: мезуза підносить літери до їхнього кореня — авіра (повітря), і завдяки цьому вниз притягується світло Тори — ханукальна лампа.

וענין המזוזה הוא שכותבין פ' שמע והיה אם שמוע שכתוב שם אחד ואהבת ככל לבכך ובכל נפשך ובכל מאדך¹³³ בחי' העלאה.

Суть мезузи полягає в тому, що в ній пишуть уривки Шма та Ве-гая ім шамоа, де написано «Один» і «І любитимеш усім серцем твоїм, усією душею твоєю і всією міццю твоєю»: це рівень піднесення.

У мезузі містяться уривки Шма та Ве-гая ім шамоа, в яких сказано, що Б-г — «Один», і заповідано любити Його всім серцем, душею та всією силою. Це виражає піднесення всього до Б-га.

37 וקובעין בפתח הבית להעלות הבית וכל אשר בו כל רכושו וקנינו בכל התיבות להיות בטלים לאהבת

ה' בכל מאדך בכל ממונך.¹³⁴

Її прикріплюють при вході до дому, щоб піднести дім і все, що в ньому, усе його майно й набутки в усіх скринях, — щоб усе це перебувало в самоусуненні (бітуль) перед любов'ю до Б-га: «усією своєю міццю», усім своїм майном.

Мезузу прикріплюють при вході, щоб піднести дім і все, що в ньому, усе майно людини, — аби воно перебувало в самоусуненні перед любов'ю до Б-га. Мудреці пояснюють слова «усією своєю міццю» як «усім своїм майном».

ולכן קובעין המזוזה בימין כי וימינו תחבקני כאדם החובק את חברו שמקרבו אצלו כך נמשך ימין

מקרבת להעלות אליו ית' כל הבא לקרב אליו ית'.¹³⁵

Тому мезузу прикріплюють праворуч, адже «Його правиця обіймає мене», подібно до людини, яка обіймає друга, притягуючи його до себе; так само низводиться правиця, що наближає, аби піднести до Нього, благословенного, кожного, хто приходить наблизитися до Нього, благословенного.

Мезузу розміщують праворуч, бо правиця обіймає й наближає, як сказано: «Його правиця обіймає мене». Правий бік наближає до Б-га кожного, хто прагне до Нього наблизитися.

אבל נ"ח הוא המשכת אור התורה. כי היונים רצו להשכיחם תורתך ולכן הוא משמאל. כי מימינו אש

דת¹³⁶ למו¹³⁷ שהתורה נמשלה לאש כנודע.¹³⁸

Але ханукальний світильник — це низведення світла Тори, адже греки прагнули «змусити їх забути Твою Тору»; тому його ставлять ліворуч. Бо «з Його правиці — вогненний закон для них»: Тору уподібнюють до вогню, як відомо.

Ханукальний світильник символізує протилежний рух: він низводить світло Тори — те саме світло, яке греки намагалися змусити Ізраїль забути, як сказано в молитві подяки на Хануку. Його ставлять ліворуч; слова «з Його правиці — вогненний закон для них» указують, що Тора походить із правиці як вогонь, а в наступних абзацах пояснюється, чому її світло має сягати лівого боку.

38 ובפרט שעיקר מצות נ"ח להאיר בחוץ ברה"ר [ברשות הרבים] ובח"י רבים היינו טורא דפרודא¹³⁹ מבחי"ז אומות שגם שם יאיר אור ה' וקדושתו שלא יהא העלם והסתר כמו שהיה בימי חשמונאי שרצו היונים להשכיחם תורתך.

І особливо з огляду на те, що головна міцва ханукального світильника — світити назовні, у публічному просторі (решут га-рабім, «володінні багатьох»); а рівень «багатьох» — це гора розділення (тура дифруда), що походить від рівня семи народів: і там також має світити світло Б-га та Його святість, щоб не було затемнення й приховування, як це було за часів Хасмонеїв, коли греки прагнули «змусити їх забути Твою Тору».

Ханукальний світильник передусім має світити назовні, у публічний простір, який івритом називається «володінням багатьох». Маамар тлумачить «багатьох» як «гору розділення», яку називає так Зогар, — сферу поділу й приховування, пов'язану із сімома народами (сімома ханаанськими народами, які Хасидизм тлумачить як сім атрибутів оболонки (кліпи)); світильник несе світло Б-га та Його святість і туди, щоб ніщо не залишалось прихованим, як Тора була прихована, коли греки намагалися змусити Ізраїль забути її.

וכשגברה מלכות בית חשמונאי תקנו להמשיך אור התורה גם במקום הרבים טורי דפרודא:

І коли перемогло царство дому Хасмонеїв, вони запровадили притягування світла Тори згорі вниз також у місце «багатьох» — гори розділення.

Коли перемогло царство Хасмонеїв, було встановлено ханукальний світильник, щоб притягувати світло Тори в публічний простір — «гори розділення».

39 והנה שרש הז' אומות רישיה דעשו בעטפא דיצחק^{140, 141} שהוא מבחי" גבורות שהן בחי" שמאל.

А тепер корінь семи народів — це «голова Ейсава в лоні Іцхака», що походить від рівня Гвурот (стриманості), які є аспектом лівого боку.

Таргум [арамейський переклад Тори] розповідає, що під час поховання Якова голову Ейсава відрубали, і вона покотилася до печери, де опинилася в лоні Іцхака. Маамар бачить у цьому корінь семи народів: атрибут Іцхака, Гвуру, — суворість, що відповідає лівому боку. У Лікутей Тора, Хукат цей образ також використано для лівої лінії — як місця, звідки черпають зовнішні сили.

אך הגורם להיות המשכת נר חנוכה בשמאל היינו בחי" המזוזה שבימין שהיא בחי" ההעלאה שע"י העלאה זו נעשה בחי" ההמשכה הנ"ל ונמשך גם במקום החשך בחינת טורי דפרודא.

Але причиною того, що світло ханукальної лампади низводиться ліворуч, є рівень мезузи праворуч, тобто аспект піднесення: завдяки цьому піднесенню відбувається згадане вище низведення, яке досягає також місця темряви — рівня гір розділення.

Те, що приводить світло ханукальної лампади до лівого боку, — це мезуза праворуч, тобто піднесення. Це піднесення низводить світло Тори, яке сягає навіть темряви «гір розділення».

כי עיקר הדבר הוא להיות החשך דוקא מאיר דהיינו בחי' אתהפכא חשוכא לנהורא. וזהו שארז"ל [שאמרו רבותינו זכרונם לברכה] (סוטה מ"ט) עלמא אמאי קא מקיים^{142, 143} איש"ר [אמן יהא שמיה רבא] דאגדתא.

Адже головне — щоб сама темрява світилася, тобто щоб відбулося перетворення темряви на світло. Саме про це сказали наші благословенної пам'яті мудреці (Сота 49): «На чому тримається світ? На "Амен, нехай буде благословенне Його велике Ім'я" з Агади [оповідних і повчальних вчень мудреців]».

Мета полягає в тому, щоб сама темрява світилася: «темрява перетворилася на світло». Талмуд запитує, на чому тримається світ у тяжкі часи, і відповідає: на словах «Амен, нехай буде благословенне Його велике Ім'я», які промовляють після вивчення Агади — позагалахічних і повчальних вчень мудреців.

כי אגדתא הוא בחי' תרגום שכל התלמוד הוא¹⁴⁴ בלי [בלשון] תרגום. ותרגום הוא בחי' אחוריים דקדושה^{145, 146} כנודע.

Адже Агада належить до рівня Таргума, бо весь Талмуд написаний мовою Таргума; а Таргум — це рівень заднього боку (ахораїм) святості, як відомо.

Агаду викладають арамейською мовою — мовою Таргума, арамейського перекладу Тори, як і весь Талмуд. Таргум називають «заднім боком» (ахораїм) святості, її зовнішнім боком. У Тора Ор, Мішпатім (78c), на яке посилається примітка Kehot, Альтер Ребе з цієї причини тлумачить слова «і вони споглядали (вайехезу) Б-га» як слово з Таргума: вони збагнули лише «задній бік», рівень Імені Б-га (Елокім).

וכשנמשך להיות שמיה רבא מברך ונמשך גם בבחי' תרגום שהוא בבחי' אחוריים אזי אתהפכא חשוכא לנהורא וזהו עיקר קיום העולם:

І коли низводиться [світло], так що «нехай буде благословенне Його велике Ім'я», і воно низводиться також до рівня Таргума, який належить до рівня заднього боку, тоді темрява перетворюється на світло; у цьому й полягає сутність того, що світ тримається.

Коли слова «Нехай буде благословенне Його велике Ім'я» низводять світло Б-га навіть до арамейської мови — «заднього боку» святості, — сама темрява перетворюється на світло. Саме це перетворення й дає світові справжню опору.

В АВОДІ

Роздуми про те, що перед Б-гом світ — ніщо, мають пробудити в душі прагнення самоусунутися перед Ним і відвернути серце від мирських насолод, навіть малих, щоб знаходити насолоду в Б-гові, як під час молитви. Вивчення Тори має поєднуватися з виконанням міцвот і добрими справами, а передусім — із цдакою: вони є світильником, крізь який світло Тори сяє для людини й сягає навіть найтемніших місць.

ПИТАННЯ ДЛЯ ОБГОВОРЕННЯ

1. Чому маамар каже, що матерія походить від мовлення Б-га, а форма — від Його бажання, і що кожне з них дає світові для існування як «щось»?
2. Як світ може здаватися незалежним, якщо Гавая панує над Іменем Елокім? Що ілюструє псалом 114?
3. У якому сенсі літери не утворюються устами і чому це важливо для молитви й Тори?
4. Чому, згідно з аналогією повітря й полум'я, Тора без добрих справ позбавлена свого світла?
5. Чому світло ханукального світильника має сягати лівого боку й публічного простору, і чому це залежить від мезузи праворуч?

Примітки

АБЗАЦ 1

1 נר חנוכה

У примітці повідомляється, що рукописний том 284 фіксує цей маамар із зазначенням року 5570 (1809-10).

ПРИМІТКА КЕНОТ

בב"ב 284 רש"י: ר"ה לעיל בציונים לכ"ק אדמו"ר ז"ע. המאמר עם הגהות באוה"ת בראשית כרך ה תתקמ"ד, ב. הערות תתקנ"ב, א. ובכרך ז תתתנו, ב. תתתנח, ב (כנראה קיצורים). חלק באוה"ת נ"ך כרך א ע' תקסח ובאוה"ת נ"ך כרך ג ע' אישנו. ראה דרך מצותיך מצות נר חנוכה עד, ב. סה"מ תרכ"ט (הוצאת תשנ"ב) ע' טז. וראה גם ד"ה ת"ר נ"ח תרמ"ג.

2 נר חנוכה מצוה להניחה

Рабба вчить, що ханукальний світильник слід ставити не далі ніж за одну ширину долоні від дверей, а Талмуд доходить висновку, що його треба поставити ліворуч, — так, щоб ханукальний світильник був ліворуч, а мезуза (сувій із біблійними текстами, прикріплений до одвірка) — праворуч. Маамар запитує, чому галаха розмищує їх саме так.

שבת כ"ב א"ב:3-2 Shabbat 22a:2-3

אמר רבה: נר חנוכה מצוה להניחה בטפח הסמוך לפתח. והיא מנח לקה? רב אחא בריה דרבא אמר: מימין רב שמואל מדפתי אמר: משמאל. והילכתא משמאל, כדי שתהא נר חנוכה משמאל ומזוזה מימין. אמר רב יהודה אמר רב אסי אמר רב: אסור להרצות מעות כנגד נר חנוכה. כי אמריתא קמיה דשמואל, אמר לי: וכי נר קדושה יש בה? מתקיף לה רב יוסף: וכי דם קדושה יש בו? דתנא "ושפך ... וכסה" — במה ששפך וכסה. שלא יכסנו ברגל, ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

ПРИМІТКА КЕНОТ

שבת כב, א.

3 מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל

Там ставиться запитання: Менора у Храмі стояла саме на півдні, то чому ханукальний світильник ставлять ліворуч? Примітка відсилає читача туди, де це питання розглядається.

ПРИМІТКА КЕНОТ

כגירסת הרי"ף והרמב"ם ה' חנוכה פ"ד ה"ז ובשו"ע או"ח סי' תרע"א. וראה בסה"מ הנחות תרי"ד תרס"ו ע' לו שהקשה הלא המנורה היתה בדרום דוקא למה נר חנוכה משמאל. ע"ש.

4 מזוזה מימין ונ"ח משמאל

Рамбам постановляє ставити світильник ліворуч від дверей, щоб мезуза була праворуч, а ханукальний світильник — ліворуч; у примітці видавництва «Кегот»

зазначено, що формулювання маамару відповідає саме цьому прочитанню.

משנה Mishneh Torah, Scroll of Esther and Hanukkah 4:7

תורה, הלכות מגילה וחנוכה ד:ז

נר חנוכה מצוה להניחו על פתח ביתו מבחוץ בטפח הסמוך לפתח על שמאל הנכנס לבית כדי שתהיה מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל. ואם היה דר בעליה מניחו בחלון הסמוך לרשות הרבים. ונר חנוכה שהניחו למעלה מעשרים אמה לא עשה כלום לפי שאינו נכר:

It is a commandment to place the Chanukah lamp at the entrance of one's house from the outside within the handbreadth adjacent to [the edge of] the entrance, so that the mezuzah will be to the right and the Chanukah lamp to the left. And if he was living in an attic, he places it in the window that is adjacent to the public domain. One who has placed the Chanukah lamp above twenty ells has not done anything, because it is not recognizable.

Torat Emet 363 (Public Domain) • Sefaria Edition. Translated by R. Francis Nataf, 2019 (CC0)

5 מזוזה מימין ונ"ח משמאל

Шулхан Арух постановляє ставити світильник у межах однієї ширини долоні від дверей, ліворуч, «щоб мезуза була праворуч, а ханукальний світильник — ліворуч», а якщо на дверях немає мезузи — праворуч. Маамар цитує закон саме в такому формулюванні.

שולחן ערוך, אורח חיים 671:7 Shulchan Arukh, Orach Chayim 671:7

מצוה להניחו בטפח הסמוך לפתח משמאל כדי שתהא מזוזה מימין ונר חנוכה משמאל ואם אין מזוזה בפתח מניחו מימין ואם הניחו בדלי עצמו יניחנו מחציו של כניס לצד שמאל: הגה ומיהו בזמן הזה שכולו מדליקין בפנים ואין היכר לבני רשות הרבים כלל אין לחוש כל כך אם אין מדליקין בטפח הסמוך לפתח ומ"מ המנהג להדליק בטפח הסמוך לפתח כמו בימיהם ואין לשנות אלא אם כן רבים בני הבית שעדיף יותר להדליק כל אחד במקום מיוחד מלערב הנרות ביחד ואין היכר כמה נרות מדליקין ומ"מ יזהר שלא להדליק במקום שמדליקין הנרות ...

It is a mitzvah to place [the Hanukkah light] in the handbreadth closest to the entrance on the left, so as to have the mezuzah on the right and the Hanukkah light on the left. But if there is no mezuzah in the entrance, he should place [the Hanukkah light] on the right. If one places it in the doorway itself, he should place it on the leftmost half of the entrance. Rem"a: However nowadays, when all kindle inside, and there is no distinction for the people of the public ...

Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain) • Wikisource Shulchan Aruch (CC-BY-SA)

6 אך יובן בהקדים ביאור

Примітка вказує на сторінку Or ga-Tora pro Nach, де наведено цей початок пояснення; у першій примітці

до маамара сказано, що його частину надруковано там.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה אוה"ת נ"ך ע' תקסט.

7

כל אשר חפץ ה' עשה

Псалмоспівець звеличує владу Б-га над усім творінням: «Усе, чого забажало Ім'я Б-га (Гавая), Він учинив — на небесах і на землі, у морях і в усіх безоднях». Маамар тлумачить це як творення лише самим бажанням Б-га і пов'яже це з формою речей.

Psalms 135:6 תהילים קל"ה:ו

כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בימים וכל תהמות:

Whatsoever the L-RD pleased, that hath He done, In heaven and in earth, in the seas and in all deeps;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

תהלים קלה, ו.

8

והנה החומר נברא בדבר ה'

Примітка Kehot вказує, де це докладніше пояснюється: Or HaTorah.

ПРИМІТКА КЕНОТ

באוה"ת חנוכה כרך ה תתקנ"ג, א יש הערה לכאן. ובד"ה ויגש אליו תרמ"ד ע' רט עם הגהות. ובמאמרי הצ"צ הנחות תרי"ד תרט"ו ע' לז. המאמר הוא משנת תק"ע. ראה ברשימת המאמרים שם.

9

בדבר ה' שמים נעשו

Псалмоспівець звеличує Творця: «Словом Гавая створено небеса, і подихом Його уст — усе їхнє війнство». Це творення мовленням, яке маамар пов'яже з матерією речей.

Psalms 33:6 תהילים ל"ג:ו

בְּדִבְרֵי ה' שָׁמַיִם נִעְשׂוּ וּבְרוּחַ פִּי כָל־צִבְאוֹת:

By the word of the L-RD were the heavens made; And all the host of them by the breath of His mouth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

תהלים לג, ו. באוה"ת שמות ע' ק. בסה"מ תרס"ט ע' קפט מציין לכאן.

АБЗАЦ 2

10

ובע"מ נברא העולם

Марей мекомот Kehot для цих слів (примітку наведено нижче).

ПРИМІТКА КЕНОТ

אבות ה, א.

11

ובע"מ נברא העולם

Мишна навчає, що світ було створено десятьма висловлюваннями, і запитує, навіщо це було потрібно, якщо вистачило б одного висловлювання. Маамар викори-

...נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא

стовує це, щоб наголосити: світ було створено мовленням.

משנה אבות ה:א' Pirkei Avot 5:1

בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת נִבְרָא הָעוֹלָם. וּמָה תִּלְמוּד לומר, וְהָלֹא בְּמֵאֻמָּר אֶחָד יָכוֹל לְהַבְרִאות, אֲלֹא לְהַפְרֵעַ מִן הַרְשָׁעִים שֶׁמֶאֱבָדִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת, וְלִתֵּן שָׂכָר טוֹב לַצְדִּיקִים שֶׁמְקַיְמִין אֶת הָעוֹלָם שֶׁנִּבְרָא בַּעֲשָׂרָה מְאֻמְרוֹת:

With ten utterances the world was created. And what does this teach, for surely it could have been created with one utterance? But this was so in order to punish the wicked who destroy the world that was created with ten utterances, And to give a good reward to the righteous who maintain the world that was created with ten utterances.

Torat Emet 357 (Public Domain) • Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY)

12

שלכל הדברים יש חומר וצורה

Примітка каже, що цей уривок про матерію і форму скопійовано там.

ПРИМІТКА КЕНОТ

נעתק בסה"מ תרכ"ט (תשנ"ב) ע' יז. ובסה"מ תרמ"ד שם. בענין חומר וצורה ראה גם סה"מ תרנ"ו ע' שיח ואילך. ובסה"מ תרס"ג ע' קטו. בד"ה וישלח יעקב תרע"ג (בהמשך תער"ב). חלק עם הגהות מכאן נעתק בקונטרס עץ החיים בתהלתו. ובהערות שם מציין כ"ק אדמו"ר זי"ע לד"ה ויקם עדות ביעקב ת"ש ע' 52. ד"ה אלפים שנה תשי"א. בסה"מ תרס"ה ע' עד מציין לכאן. בסה"מ תרמ"ד ע' רט נוסף הגה"ה: [וי"ל בעולמות עליונים יותר הם אור וכלי].

13

יש חומר וצורה

Примітка відсилає читача туди з питання матерії і форми. Уривок, який починається в цій колонці, говорить про душу, вдихнуту в тіло в цьому світі й дану повною мірою в майбутньому, та наводить слова Зоару: «він втягує дух і приносить дух», які цей маамар також використовує далі.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה הלי יסוה"ת פ"ב הג"מ מו"נ ח"א פ"ז. בענין חומר וצורה ראה לקו"ת האזינו עכ, ב.

14

יש חומר וצורה

Маймонід поділяє створені істоти на ті, що складаються з матерії та форми й виникають і зникають; сфери та зорі, форма яких незмінна; і ангелів, які є формою без матерії. У примітці Kehot він цитується щодо матерії та форми, про які йдеться тут.

משנה תורה, Mishneh Torah, Foundations of the Torah 2:3

הלכות יסודי התורה ב:ג

כָּל מָה שֶׁנִּבְרָא הַקְדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא בְּעוֹלָמוֹ נִחְלָק לְשִׁלְשָׁה חֻלְקִים. מֵהֵן בְּרוּאִים שֶׁהֵן מְחַבְּרִים מְגַלֵּם וְהֵם הַיּוֹם וְנִפְסָדִים תָּמִיד כְּמוֹ גּוֹפֹת הָאָדָם וְהַבְּהֵמָה וְהַמְצֻחִים וְהַמְתְּכֹת. וּמֵהֵן בְּרוּאִים שֶׁהֵן מְחַבְּרִים מְגַלֵּם וְצוּרָה אֲכֵל אֵינֶן מְשֻׁתָּנִין מְגוּרָה לְגוּרָה וּמְצוּרָה לְצוּרָה כְּמוֹ הָרָאשׁוֹנִים אֲלֹא צוּרָתָם קְבועָה לְעוֹלָם בְּגֻלְמָם וְאֵינֶן מְשֻׁתָּנִין כְּמוֹ אֱלוֹ. וְהֵם הַגְּלָגָלִים וְהַכּוֹכָבִים שֶׁבֵּהֶן. וְאֵינֶן גְּלָמָם כְּשֶׁאֵר גְּלָמִים וְלֹא צוּרָתָם כְּשֶׁאֵר צוּרוֹת. וּמֵהֵן בְּרוּאִים צוּרָה בְּלֹא גֶלֶם ...

All that which the Holy One, blessed is He! created in His world, is divided into three types: (a) Composite creatures of matter and form; they are beings which undergo constant changes, as the bodies of man, beasts, plants and minerals; (b) Composite beings of matter and form which do not undergo changes of either body or form as the former, but their forms remain forever set in their body unchanged; they are: the planets and the stars around them; their matter is unlike other matter and their forms are ...

Torat Emet 363 (Public Domain) • Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain)

15 או שמש וירח

Примітка пояснює матерію створених речей за допомогою мідрашу про небеса: Б-г узяв вогонь і воду та змішав їх, і з них були створені небеса. Це і є матерія небес — їхня речовина, вогонь і вода; так само й у кожного створіння.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בסה"מ תרמ"ד שם נוסף וי"ל ענין החומר של הנבראים הוא כמ"ש במדרש על השמים נטל אש ומים [וטרפן] [וטרפן] זה בזה ומהם נעשה השמים, וזהו החומר של השמים פי' עצם השמים שהוא מאש ומים וכן יובן בכל נברא [כ'].

16 השמים והארץ הם כדורים

Наведені тут слова цитують Avodah Zarah 3a:5-6; уривок подано нижче.

עבודה זרה ג' א:ה-ו:א-ב Avodah Zarah 3a:5-6

... רבנו של עולם, כלום יש אב שמעיד על בנו? דכתיב: "בני בכורי ישראל". אמר להם הקדוש ברוך הוא: שמים וארץ יעידו בהם שקיימו את התורה כולה. אומרים לפניו: רבנו של עולם, שמים וארץ נוגעין בעדותן, שנאמר: "אם לא בריתי יומם ולילה חקות שמים וארץ לא שמתי", (דאמר) [ואמר] רבי שמעון בן לקיש: מאי דכתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום השמיני"? מלמד שהתנה הקדוש ברוך הוא עם מעשה בראשית, ואמר: אם ישראל מקבלין את ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

עבודה זרה מ"א א:א Avodah Zarah 41a

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה ירושלמי ע"ז ג, א. וראה ע"ז מא, א תוס' ד"ה כדור.

17 השמים והארץ הם כדורים

Ерусалимський Талмуд розповідає, що Александр Македонський піднявся так високо, що побачив світ як кулю; саме тому його зображали з кулею в руці. У примітці Kehot це джерело наводиться щодо кулястої форми неба й землі, про яку йдеться тут.

תלמוד ירושלמי עבודה זרה 3:1 Jerusalem Talmud Avodah Zarah 3:1

18 ומן הארץ לרקיע כוי

Примітка додає: «Звідси випливає, що форму поверхні слід уявляти відповідно до такої відстані».

ПРИМІТКА КЕНОТ

בסה"מ תרמ"ד שם נוסף: נמצא צ"ל ציור השטח ע"ד ריחוק כזה.

...נר חנוכה מצוה להניחה כוי משמאל, כדי שתהא

19 והשמש והירח הם גלגלים מאירים כוי

Примітка каже, що пояснення цього уривка наведено там.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בסה"מ תרכ"ט (תשנ"ב) ע' יז ואילך יש ביאור לכאן.

20 וכן עדיין בכל דבר נברא

Примітка додає, що в неживій, рослинній, тваринній і людській сферах спосіб формування кожної речі, її довжина й ширина, наявність у неї рогів або трикутної форми — усе це і є її форма.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בסה"מ תרמ"ד שם נוסף: ודצח"מ אופן ציורו שיהי כך בארכו ורחבו או בעל קרנות או משולש ז"ע הציור.

21 אדם שיש לו שם נוסף: ודצח"מ אופן ציורו שיהי כך בארכו ורחבו או בעל קרנות או משולש ז"ע הציור.

בראשית ה':3:5 Genesis 5:3

ויהי אדם שלשים ומאת שנה ויולד בן דמותו כצלמו ויקרא את שמו שת: And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son in his own likeness, after his image; and called his name Seth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ABZAC 3

22 יהי אור

«I сказал Б-г: "Нехай буде світло", і стало світло». Маамар розглядає це мовлення як те, що привело саме світло до буття, створивши його з нічого.

בראשית א':3:1 Genesis 1:3

ויאמר אלקים יהי אור ויהי-אור:

And G-d said: 'Let there be light.' And there was light.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

23 יהי רקיע

«I сказал Б-г: "Нехай буде твердь посеред вод"». Це мовлення привело твердь до буття; її форма, як каже маамар, походить від бажання Б-га.

בראשית א':6:1 Genesis 1:6

ויאמר אלקים יהי רקיע בתוך המים ויהי מבדיל בין מים למים:

And G-d said: 'Let there be a firmament in the midst of the waters, and let it divide the waters from the waters.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

24 נתהווה הרקיע מאין ליש

У цьому коментарі зібрано паралельні джерела й сказано, що одне загальне висловлювання було поділене на десять висловлювань, аби силою Нескінченного привести до існування «щось»; також припускається, що саме це мається на увазі й тут.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בסה"מ תרמ"ד שם נוסף [ע' בתו"א ד"ה מזוה מימין] [הכוונה לכאן] ובהביאור הג' לדי"ה יביאו לבוש מלי ובלקו"ת בהביאור לדי"ה לבנתני דרוש

הבי. ועמ"ש בד"ה להבין ע' מצות [אכילת] המצה מ"ג, וכד"ה מה רבו מעשיך הי מ"ד, שהמאמר א' הוא הכלל, ונפרטו בע"מ להיות מציאות היש, ונפרטו בכח הא"ס, וי"ל שכמ"כ הכוונה כאן וד"ל.

25 אופן צורת הרקיע . . בחפץ הי

У тому уривку запитують, чому творіння називають «щось із нічого», і відповідають словами: «Бо сонце й щит — Гавая Елокім». Ім'я Б-га (Гавая) подібне до самого сонця, а Ім'я Б-га (Елокім) — до щита, що приховує його, залишаючи лише слабкий відблиск; без щита цей відблиск був би поглиnutий своїм джерелом. У цьому маамарі Елокім виконує ту саму роль, завдяки якій світ постає як «щось».

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה לקרית ר"ה נה, סע"א ועד"ז היו העולמות. ראה באוה"ת כרך ז תתנח, ב דמ"ש בלקרית שם מתאחד עם משי"כ שהצורה נעשה בחפץ הי בחי' מה שעלה במחשבה והחומר והעשי' נתהווה מהדבור יש מאין והיינו בגשמיות כפי הצורה הרוחני שנתהווה ע"י המחשבה והרצון שהי' עיגול השמים כמו ע"ס דעגולים דאצי או בריאה, ע"ש. ובסה"מ תרמ"ד ע' רי נוסף: עד"מ או ציור שארי פרטי הנברא"י דדצח"מ: בדמותו.

26 בחפץ הי שלא בא לכלל גילוי

У тому маамарі сказано, що тут, у Тора Ор, бажання Б-га пояснюється як рівень совев коль альмін, а форма — як зовнішній вигляд матерії, як-от округлість і сферичність небес, що походить саме від совев коль альмін; натомість в іншому місці форму пояснено як життєву силу всередині створіння, що походить від мема-ле коль альмін.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בד"ה ביום השמע"צ עת"ר כי "ושם מבואר [בתו"א] דבחי' חפץ הי זהו בחי' סוכ"ע, וענין הצורה פי' שם צורת החומר וכמו השמים בצוירו שהוא עגולי וכדורי וכה"ג בכל דבר הציור שלו זהו מבחי' הסוכב דוקא כ"ו, והמבואר כאן הוא שהצורה הוא החיות שבהנברא והוא מבחי' ממכ"ע כ"ו, ועמ"ש בד"ה בשעה שהקדימו רס"ג" עכ"ל.

27 והנה מה שנברא החומר במאמר

Примітка Kehot вказує, де це докладніше пояснюється: Or HaTorah.

ПРИМІТКА КЕНОТ

באוה"ת חנוכה כרך ה תתקנ"ג, ב יש הערה לכאן.

28 והנה מה שנברא החומר במאמר

Примітка Kehot вказує, де це докладніше пояснюється: Or HaTorah.

ПРИМІТКА КЕНОТ

באוה"ת חנוכה כרך ה תתקנ"ג, ב יש הערה לכאן.

29

בראשית ה:3: Genesis

וַיְחִי אָדָם שְׁלֹשִׁים וּמֵאָת שָׁנָה וַיֻּלְּד בְּדִמּוּתוֹ כְּצִלְמוֹ וַיִּקְרָא אֶת־שְׁמוֹ שֵׁת: And Adam lived a hundred and thirty years, and begot a son in his own likeness, after his image; and called his name Seth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

АВЗАЦ 4

30 הוא מפני

У коментарі пояснюється: якби світи розкривалися такими, якими вони включені в бажання Б-га, фізичного «чогоось» не могло б існувати; світ був би духовним і не мав би самостійного буття. Адже в усьому ланцюгу послідовного розгортання світів згори вниз (ішталшелут) наслідок підпорядкований своїй причині — подібно до емоцій, що народжуються з розуму, коли людина бачить, що щось є добрим.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בסה"מ תרמ"ד ע' רי נוסף: הוא מפני (שאם הי' מתגלים העולמות כמו שהם כלולים ועומדים בבחי' חפץ הי) אז לא הי' יכול להיות התהוות היש הגשמי רק שהי' העולם רוחני והי' בבחי' ביטול במציאות ממש, וכמו שאנו רואים בכל בחי' השתלשלות וי"ע שהעלול בטל לעילה כמו למשל מדות משכל שהמדות נולדים מן השכל, וכמו שאנו רואים שאם מתבונן בשכלו שהדבר ההוא טוב לפניו אזי נולד לו אהבה לזה, ע"ש עוד בזה.

31 שהי' העולם בטל במציאות ממש

Там «не мати самостійного буття» пояснюється як стан прихованих, нерозкритих світів.

ПРИМІТКА КЕНОТ

באוה"ת פי' שלח ע' תקיב "ופי' בטל במציאות היינו ע"ד עלמין סתימן דלא אתגליין". ובקונטרס עה"ח שם ע' 16 "(כמו עולם האצילות וכמו עלמין דאתכסיא בכלל שבטלים במציאות ולא הי' בבחי' נבראים דעדאת"ג כ"ו) לפי שהי' מקבל מבחי' חכ"י שהוא בחי' ביטול איהו וחיותי חד". בהמשך תער"ב ח"א פי' רכא מבאר זה "והכוונה שם [בתו"א כאן] על הביטול במהות היש כ"ו, שהי' גם ההארה דבחי' דבר הי' פועל ג"כ הביטול בהנברא כ"ו, וענין הצורה שמבחי' חפץ הי' הוא להיות הביטול בעצם המהות כ"ו וכמ"ש במ"א" ע"ש. וראה גם בסה"מ תרס"ח בד"ה שובה ישראל ע' יח ושם מציין גם לעיין בד"ה בשעה שהקדימו תרס"ג.

32 כי הוא צוה ונברא

Псалмоспівець закликає небеса й усе їхнє воїнство — ангелів, сонце, місяць і зорі — славити Б-га: «Нехай вони славлять Ім'я Б-га (Гавая), бо Він наказав, і вони були створені». Маамар тлумачить слово «наказав» як царський указ, завдяки якому до створіння доходить лише Ім'я Б-га, а не Його присутність.

תהילים קמ"ח: Psalms 148:5

יְהִלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי הוּא צִוָּה וַיִּבְרָא:

Let them praise the name of the L-RD; For He commanded, and they were created.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

תהלים קמח, ה.

33 פי' צוה מלשון מצות המלך

Там припускається, що наказувати може той, хто піднесений і панує: цар-володар наказує й постановляє;

відповідністю цьому вгорі є надземне мовлення Малхут.

Bava Batra 159a:10"א:כבא בתרא קנ"ט

ומאי קושא? דלמא גזירת מלך היא, דאיהו לא מהימן, ואחרוני מהימני – ולא משום דמשקרי! דאי לא תימא הכי, משה ואהרן לחותנם – משום דלא מהימני הוא! אלא גזירת מלך הוא שלא יעידו להם, הכא נמי – גזירת מלך הוא שלא יעיד על כתב ידו לחותנו!

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

ПРИМІТКА КЕНОТ

בקונטרס עץ החיים שם "י"ל דענין הצווי שיך במי שמתנשא ויש לו ממלה ושלטיה וכמו"כ הו"ע באשר דבר מלך שלטון שמצוה וגזר אומר, והדוגמא למעלה הוא בחי הדבור עליון דבחי מל". ראה ב"ב קנט, א "גזירת המלך".

34

מלכותך מכ"ע

«Царювання Твоє — царювання над усіма світами». Ма-ама-р наводить цей вислів разом зі словами «немає царя без народу», щоб показати: царювання (Малхут) править згори — через ім'я, а не своєю присутністю в підданих.

Psalms 145:13"א:תהילים קמ"ה:יג

מְלִכְוֹתְךָ מְלִכּוֹת כָּל־עֲלָמִים וּמִמְשַׁלְתְּךָ בְּכָל־דּוֹר וָדוֹר:

Thy kingdom is a kingdom for all ages, And Thy dominion endureth throughout all generations.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

35

אין מלך בלא עם

У тому уривку Im'я Б-га (Елокім) пояснюється як владарювання: «немає царя без народу». Завдяки скороченням може існувати окреме «щось», щоб згодом воно могло підпорядкуватися «ніщо». Цей атрибут також називається Б-жественною присутністю (Шехіна), адже він перебуває всередині створіння.

ПРИМІТКА КЕНОТ

נסמן לעיל ה, א. לקמן עג, ד.

36

בבחי שם בלבד

Там припускається, що «ім'я» може означати літери надземного мовлення, адже ім'я складається з літер; або, ймовініше, світло, що охоплює всі світи і сяє з піднесеності Б-га — головному силу творення, тоді як «слово Б-га» є відблиском Його Імені.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה בקונטרס עה"ח שם "וענין השם נ"ל שהן אותיות דבור העליון דשם הוא אותיות, ויותר נראה דהשם הוא בחי האור מקיף שמאיר מבחי הרוממות שזה עיקר כח ההתהוות, ובחי דבר ה' זהו הארה מבחי שמו שמהוה כנ"ל כו".

АВЗАЦ 5

37

יהללו את שם ה'

Псалмоспівець закликає небеса та їхні війства: «Нехай славлять Ім'я Б-га (Гавая), бо Він наказав — і вони були створені». Маама-р вбачає ключ у наголосі вірша

...נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא

на «імені» Б-га: творіння розкриває лише Його ім'я, так само як ім'я царя проголошують над його землею.

Psalms 148:5"ה:תהילים קמ"ח:ה

יְהַלְלוּ אֶת־שֵׁם ה' כִּי הוּא צִוָּה וַיִּבְרָא:

Let them praise the name of the L-RD; For He commanded, and they were created.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

תהלים קמח, ה.

38

כח הפועל בנפעל

Там пояснюється, що не можна сказати, ніби сутність Б-га «створила» світи, оскільки слово бара передбачає наявність сили творця у створеному й стосується лише Його Імен, як-от Im'я Б-га (Елокім); про Його сутність можна сказати лише: «Він звелів — і вони були створені», адже навіть світло, що охоплює всі світи (соев коль альмін), — лише «саме Його Ім'я».

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה לקמן צו, ג במ"מ. סה"מ תרנ"ד ע' ר' ואילך.

39

שר של מים שר של כו'

Мідраш розповідає про ангелів, які є князями над стихіями: Міхаель — князь снігу, а Гавріель — вогню; між ними Б-г встановлює мир. Примітка Kehot посилається на це джерело у зв'язку зі згадкою тут «князя води».

Shir HaShirim Rabbah 3:11-12"א:שיר השירים רבה ג:י"א-י"ב

... וְדַמּוּת הַחַיּוֹת מֵרְאִיָּהם כְּגִלְיָאֵשׁ, וְכַתִּיב (יחזקאל א, יד): וְהָיִיתָ רֹצֵא וְשׁוֹב כְּמֶרְאֵה הַכּוֹק, וְלֹא זֶה מְכַבֵּה זֶה וְלֹא זֶה מְכַבֵּה זֶה. מִיִּכְאֵל שֶׁר שֶׁל שְׁלֹג, וַיִּבְרֵאֵל שֶׁל אֵשׁ, וְלֹא זֶה מְכַבֵּה זֶה וְלֹא זֶה מִזִּיק זֶה. אָמַר רַבִּי אֲבִינָהוּ לֹא סוּף דָּבָר בֵּין מִלְּאָךְ לְמִלְּאָךְ, אֲלֵא אֶפְלוּ בֵּין מִלְּאָךְ אֶחָד שֶׁחֲצִי שְׁלֹג וְחֲצִי אֵשׁ הִקְדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא עוֹשֶׂה שְׁלוֹם בֵּינֵיהֶן, וְאֵית לָקָה חֲמֵשׁ אֲפִין, וְאֵלוּ הֵן (דניאל י, 1): וְגִזְיֹתַי כְּתַרְשִׁישׁ וּפְנִינִי כְּמֶרְאֵה בָרֶק, וְלֹא זֶה מִזִּיק זֶה. כְּתוּב אֶחָד אֹמֵר (תהלים קד, ג): ...

"Emerge, daughters of Zion, and gaze at King Solomon, at the crown with which his mother crowned him on the day of his wedding, and on the day of the rejoicing of his heart" (Song of Songs 3:11). "Emerge, daughters of Zion, and gaze," sons who are conspicuous [metzuyanim] for me in haircut, in circumcision, in ritual fringes; "at King Solomon [Shlomo]," at the King who created perfect [shelemot] creations. He created the sun and the moon in their completeness, the stars and the constellations in their completeness. Bar Kappara ...

Midrash Rabbah -- TE (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה שהש"ר ג, יא.

40

שהם משמרי האופנים

Примітка Kehot вказує, де це докладніше пояснюється: Etz Chaim.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה ע"ח שער קיצור אבי"ע פ"ט.

АБЗАЦ 6

41 **עד המלאכים שהם שכלים נבדלים**
 מארעй мекомот Kehot для цих слів (примітку наведено нижче).

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה מורה נבוכים ח"ב פ"ב. עיקרים מאמר ב פל"א.

42 **פני אר"י פני שור**

У видінні Єхезкеля про Колісницю кожна жива істота має обличчя людини, обличчя лева праворуч, обличчя вола ліворуч і обличчя орла. Маамар ототожнює лева й вола з найвищими ангелами — «відокремленими інтелектами».

יחזקאל א':10 Ezekiel

וְדִמוֹת פְּנֵיהֶם פְּנֵי אָדָם וּפְנֵי אַרְיֵה אֶל־הֵימִין לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־שׁוֹר מִהַשְּׂמֹאל לְאַרְבַּעַתָּם וּפְנֵי־נֶשֶׁר לְאַרְבַּעַתָּם:

As for the likeness of their faces, they had the face of a man; and they four had the face of a lion on the right side; and they four had the face of an ox on the left side; they four had also the face of an eagle.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

43 **ונגלה כבוד ה'**

Примітка повідомляє, що Ор га-Тора містить коментар до цього уривка.

ПРИМІТКА КЕНОТ

באוה"ת חנוכה כרך תתקנ"ד, א יש הערה לכאן.

44 **ונגלה כבוד ה'**

У своєму пророцтві розради Ісає провіщає: «Відкриється слава Імені Б-га (Гавая), і всяке тіло побачить разом». Маамар визначає це як мету творіння: щоб слава Б-га відкрилася внизу так само, як угорі.

ישעיהו מ':5 Isaiah

וְנִגְלָה כְבוֹד ה' וְיָרָאוּ כָל־בָּשָׂר יַחְדָּו כִּי פִי ה' דִּבֶּר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken it.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

45 Когелет каже: «Бо над високим стереже Вищий, і є ще вищі над ними», говорячи про шаблі влади. Маамар застосовує ці слова до висхідних рівнів створених істот.

קהלת ה':5 Ecclesiastes

אִם־עֵשֶׂק רָשׁ וְגִזְלָה מְשֻׁפָּט וְצָדִק תִּרְאֶה בְּמִדְּבָרָה אֶל־תִּתְּמָה עַל־הַחֶפֶץ כִּי גִבָּה מֵעַל גְּבוּהַ שְׁמֵר וּגְבוּהִים עֲלֵיהֶם:

If thou seest the oppression of the poor, and the violent perverting of justice and righteousness in the state, marvel not at the matter; for one higher than the high watcheth, and there are higher than they.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

АБЗАЦ 7

46 **כי עין בעין יראו**

Ісає провіщає, що сторожі Сіону співатимуть разом, бо «око в око вони побачать, як Ім'я Б-га (Гавая) повертається до Сіону». Маамар розуміє це як відкрите розкриття Майбутнього світу, яке залежить від нашого служіння тепер.

ישעיהו נ"ב:8 Isaiah

קול צפיק נשאו קול יחדו ירננו כי עין בעין יראו בשוב ה' ציון:

Hark, thy watchmen! they lift up the voice, Together do they sing; For they shall see, eye to eye, The L-RD returning to Zion.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ישע"י נב, ח.

47 **היום לעשותם**

Моше каже Ізраїлю дотримуватися заповідей, «які я заповідаю вам сьогодні, щоб виконувати їх». Талмуд (Ерувін 22a) тлумачить це так: сьогодні — у цьому світі — виконувати їх, а завтра — у Майбутньому світі — отримати за них нагороду.

דברים ז':11 Deuteronomy

וְשָׁמַרְתָּ אֶת־הַמִּצְוָה וְאֶת־הַחֻקִּים וְאֶת־הַמִּשְׁפָּטִים אֲשֶׁר אָנֹכִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לַעֲשׂוֹתָם:

Thou shalt therefore keep the commandment, and the statutes, and the ordinances, which I command thee this day, to do them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

48 **וכל ישראל יש להם חלק לעוה"ב . להמשיך בחלקו**

Мишна навчає, що весь Ізраїль має частку в Майбутньому світі. Маамар тлумачить «частку» як призначену кожній людині частину майбутнього розкриття, яку вона має сама притягнути згори вниз.

סנהדרין צ"א:ט"ו Sanhedrin

מתני' כל ישראל יש להם חלק לעולם הבא, שנאמר: "ועמך כלם צדיקים לעולם יירשו ארץ נצח משעי מעשה ידי להתפאר". ואלו שאין להם חלק לעולם הבא: האומר אין תחיית המתים מן התורה, ואין תורה מן השמים, ואפיקורוס.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

ПРИМІТКА КЕНОТ

סנהדרין צ, א. ראה באוה"ת וירא כרך ז תתשפ"ד, ב שמציין לכאן: ועוה"ב נק' ארץ כמ"ש ועמך כולם צדיקים לעולם יירשו ארץ, ולהמשיך בחלקו זהו ענין והשביחה".

49 **כי אני הוי' לא שניתי**

«Бо Я, Гавая, не змінився». Маамар наводить цей вислів, щоб показати, що створення світу не внесло жодної зміни в Б-га.

מלאכי ג':6 Malachi

כי אני ה' לא שניתי ואֵתם בְּנֵי־יִעֲקֹב לֹא כָלִיתִם:

For I the L-RD change not; and ye, O sons of Jacob, are not consumed.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

50

וכחשיכה כאורה

Давид каже Б-гові, що жодна темрява не може сховати його від Нього: «Навіть темрява не є темною для Тебе; ніч сяє, як день; темрява — як світло». Маамар наводить цей вислів, щоб показати, що світ нічого не приховує від Б-га.

Psalms 139:12: תהילים קל"ט:י"ב

גם־הַשֶּׁחַר לֹא־יִחְשֹׁךְ מִמֶּךָ וְלַיְלָה כִּיּוֹם יֵאִיר כְּחֹשֶׁכְךָ כְּאוֹרָה:

Even the darkness is not too dark for Thee, But the night shineth as the day; The darkness is even as the light.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

51

קמיה כולא כלא חשיב

Зогар каже, що Б-г є коренем усіх світів, «і все перед Ним вважається за ніщо», як сказано в Даниїла: «усі мешканці землі вважаються за ніщо». Маамар робить звідси висновок, що вище й нижче рівні перед Ним.

ספר זוהר, הקדמה כ"קפ"ח-20:188-22:199: זכ"ב:קצ"ט

The genuine type is that which makes a man fear his Master because He is the mighty ruler, the rock and foundation of all worlds, before whom all existing things are as nought, as it has been said: "and all the inhabitants of the earth are as nought" (Dan. 4, 32), and place his goal in that spot which is called yir'ah (fear).

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

АБЗАЦ 8

52

ופי מכל אלקים

Пояснюється, що тут мається на меті відповісти на питання, як можна сказати, що Гавая більший «за всі Елокім»; там це докладно пояснено інакше.

ПРИМІТКА KEHOT

ראה אוה"ת פי יתרו ע' תשמא. שהכוונה כאן לתרץ דא"ך שייך כי גדול הוי' מכל אלקים, ע"ש בארוכה שפי' באופן אחר, וראה שם ע' תשנד.

53

כי אני ידעתי כי גדול

Псалмоспівець проголошує: «Адже я знаю, що Ім'я Б-га (Гавая) велике, а наш Владика — над усіма богами (елогім)». Очевидно, «боги» тут — божества народів; маамар тлумачить елогім як 120 сполучень Імені Б-га (Елокім), над якими панує Гавая, а «я», яке знає, — як Громаду Ізраїлю.

Psalms 135:5: תהילים קל"ה:ה'

כִּי אֲנִי יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל ה' וְאֲדֹנָינוּ מְכֹל־אֱלֹקִים:

For I know that the L-RD is great, And that our L-rd is above all gods.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА KEHOT

תהלים קלה, ה.

...נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא

54

עזב ה' את הארץ

У видінні Єзекіїла старійшини Ізраїлю, поклоняючись ідолам у темряві, кажуть: «Гавая не бачить нас; Гавая покинув землю». У маамарі ці слова наведено як погляд тих, хто не бачить, що Ім'я Б-га (Гавая) керує світом.

Ezekiel 8:12: יחזקאל ח':י"ב

וַיֹּאמֶר אֵלַי הָרֹאִית בְּיָאֲדָם אֲשֶׁר וָקִנִּי בִּית־יִשְׂרָאֵל עֹשִׂים בְּחֹשֶׁךְ אִישׁ בְּחֹדְרֵי מִשְׁכְּבֹתָיו כִּי אֹמְרִים אֵין ה' רָאָה אֶתֵּנוּ עֹזֵב ה' אֶת־הָאָרֶץ:

Then said He unto me: 'Son of man, hast thou seen what the elders of the house of Israel do in the dark, every man in his chambers of imagery? for they say: The L-RD seeth us not, the L-RD hath forsaken the land.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА KEHOT

יחזקאל ח, יב.

55

לא ידעתי את ה'

Фараон відповідає Моше й Аарону: «Хто такий Гавая, щоб я прислухався до Його голосу? Я не знаю Гавая». У маамарі його слова тлумачаться як відмова визнати Ім'я Б-га (Гавая).

Exodus 5:2: שמות ה':ב'

וַיֹּאמֶר פַּרְעֹה מִי ה' אֲשֶׁר אֲשַׁמַּע בְּקוֹל לְשַׁלַּח אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא יָדַעְתִּי אֶת־ה' וְגַם אֶת־יִשְׂרָאֵל לֹא אֲשַׁלַּח:

And Pharaoh said: 'Who is the L-RD, that I should hearken unto His voice to let Israel go? I know not the L-RD, and moreover I will not let Israel go.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА KEHOT

שמות ה, ב.

56

אחרי שנתנייר

Мареї мекомот Kehot для цих слів (примітку наведено нижче).

ПРИМІТКА KEHOT

ראה דברים רבה א, ח.

57

אחר שנתנייר

Мідраш каже, що Йисро цілком міг сказати: «Тепер я знаю»: він обійшов усі храми ідолопоклонників у світі й не знайшов у них нічого справжнього, і лише тоді прийшов і навірнувся. (У примітці Kehot зазначено 1:8; за нумерацією Sefaria цей уривок — 1:5.)

Devarim Rabbah 1:5: דברים רבה א':ה'

58

עתה ידעתי כי גדול ה'

Почувши про все, що Б-г зробив для Ізраїлю, Йисро каже: «Тепер я знаю, що Гавая більший за всіх богів»; маамар тлумачить це як визнання того, що Гавая панує над усіма силами приховування. (У примітці Kehot зазначено 18:1; ці слова містяться у вірші 11.)

Exodus 18:11: שמות י"ח:יא'

עַתָּה יָדַעְתִּי כִּי־גָדוֹל ה' מְכֹל־הָאֱלֹקִים כִּי בְדָבָר אֲשֶׁר יָדוּ עָלֵיהֶם:

Now I know that the L-RD is greater than all gods; yea, for that they dealt proudly against them.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

שמות יח, א. ראה לקו"ש חט"ז ע' 201 הערה 73.

59 כל אשר חפץ הוי' נמשך ועשה גם בשמים ובארץ

«Усе, чого забажав Гавая, Він зробив на небесах і на землі». Маамар тлумачить це так: бажання Гаваї сягає небес і землі та надає кожній речі її форму.

Psalms 135:6 תהילים קל"ה:ו

כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בַּיָּמִים וְכָל־תְּהוֹמוֹת:

Whatsoever the L-RD pleased, that hath He done, In heaven and in earth, in the seas and in all deeps;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

АВЗАЦ 9

60 שינת מדה"ר

Раші пояснює, чому в оповіді про створення сказано: «Елокім створив», а не «Гавая створив»: спочатку Б-г задумав створити світ атрибутом суду, побачив, що світ не зможе встояти, і поставив атрибут милосердя на перше місце, поєднавши його з атрибутом суду, як сказано: «У день, коли Гавая Елокім створив землю й небо». Маамар розвиває це вчення.

Rashi on Genesis 1:1:3 רש"י על בראשית א:א:ג

ברא אלקים ולא נאמר ברא ה', שבתחלה עלה במחשבה לבראתו במדת הדין, ראה שאין העולם מתקיים, הקדים מדת רחמים ושתפה למה"ד, והיינו דכתיב ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים:

ברא' GOD [AS JUDGE] CREATED — It does not state "The L-rd (the Merciful One) created, because at first G-d intended to create it (the world) to be placed under the attribute (rule) of strict justice, but He realised that the world could not thus endure and therefore gave precedence to Divine Mercy allying it with Divine Justice. It is to this that what is written in (Genesis 2:4) alludes — "In the day that the L-rd G-d made earth and heaven".

Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain) • Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain)

61 ביום עשות ה' אלקים

«У день, коли Гавая Елокім створив землю й небо». Після шести днів, про які йдеться лише з ім'ям Елокім, цей вірш додає Гавая — Ім'я милосердя — до Елокім.

Genesis 2:4 בראשית ב:ד

אלה תולדות השמים והארץ בהבראם ביום עשות ה' אלקים ארץ ושמים:

These are the generations of the heaven and of the earth when they were created, in the day that the L-RD G-d made earth and heaven.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

בראשית ב, ד.

62 למה יאמרו הגוים איה נא אלהיהם

Псалмоспівець просить Б-га діяти заради Свого Імені: «Чому народи мають казати: "Де ж їхній Б-г?"» Наступний вірш відповідає: «Наш Б-г на небесах; усе, чого Він забажав, Він учинив»; маамар тлумачить «де?» як Б-жественність, що відступила, і відповідає майже тими самими словами. (У примітці Kehot зазначено 115:3; запитання міститься у вірші 2.)

Psalms 115:2 תהילים קט"ו:ב

למה יאמרו הגוים איה־נא אֱלֹהֵיהֶם:

Wherefore should the nations say: 'Where is now their G-d?'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

תהלים קטו, ג.

63 כל אשר חפץ הוי"ה עשה

«Усе, чого забажав Гавая, Він учинив на небесах і на землі». Маамар завершує цим віршем абзац, щоб сказати: у світі діє Гавая, а не лише Елокім.

Psalms 135:6 תהילים קל"ה:ו

כל אשר חפץ ה' עשה בשמים ובארץ בַּיָּמִים וְכָל־תְּהוֹמוֹת:

Whatsoever the L-RD pleased, that hath He done, In heaven and in earth, in the seas and in all deeps;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

АВЗАЦ 10

64 הים ראה וינס

«Море побачило й утекло; Йордан повернув назад». Псалом 114 нагадує про Вихід з Єгипту, коли природа поступилася; маамар тлумачить це як владу Імені Б-га (Гавая) над Іменем Б-га (Елокім) — Іменем природи.

Psalms 114:3 תהילים קי"ד:ג

הים ראה וינס הַיָּרְדֵּן יִסָּב לָאָחוֹר:

The sea saw it, and fled; The Jordan turned backward.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

65 ההופכי הצור

Псалмоспівець каже, що Б-г «перетворює скелю на водойму, кремінь — на джерело води», нагадуючи про воду, що витекла зі скелі в пустелі. Маамар зазначає, що кремінь належить до стихії вогню, але з нього витекла вода: Гавая змінює природу.

Psalms 114:8 תהילים קי"ד:ח

ההפכי הצור אֲגַם־מַיִם חֲלָמִישׁ לְמַעַיְנוֹ־מַיִם:

Who turned the rock into a pool of water, The flint into a fountain of waters.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

АБЗАЦ 11

66

מי לי בשמים

Псалмоспівець Асаф каже Б-гови: «Кого маю я на небесах? I, крім Тебе, нічого не бажаю на землі». Маамар наводить ці слова про душу, яка прагне лише приліпитися до Б-га.

Psalms 73:25 תהלים ע"ג:כ"ה

מי לי בשמים ועמך לא תפצתי בארץ:

Whom have I in heaven but Thee? And beside Thee I desire none upon earth.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

תהלים עג, כה.

67

מאן דלא טעים מרירו למיתקו

У вступі до Зогару небесна академія запитує, хто з тих, що прибувають, «перетворив темряву на світло й скуштував гірке як солодке» ще до того, як прийти туди, і проголошує, що той, хто не прагнув цього щодня, «не має тут частки». Маамар наводить ці слова як мету служіння Б-гови.

Zohar I, 4a ד, זח"א

ПРИМІТКА КЕНОТ

זח"א ד, א. ראה באוה"ת דרושים לחנוכה (כרך ב) שלה, א שמציין לד"ה ויחל משה דשם פי' דטעים מרירו למיתקא זהו גבוה ממהפך חשוכא לנהורא ע"ש.

68

חשוכא לנהורא

Тут ідеться про Лікутей Тора, Ваєтханан 2a, де сказано, що «відчувати гірке як солодке» — це «ті, хто радіє стражданням».

ПРИМІТКА КЕНОТ

ביהל אור עי' תטו מציין ללקו"ת ואתחנן ב, א. וטעמין מרירו למיתקא זהו ענין השמחים ביסורים.

АБЗАЦ 13

69

שהיה מסלסל בשערו

Мідраш розповідає, що, щойно Йосефа поставили керувати домом його господаря, він почав їсти, пити й завивати волосся. Б-г сказав: «Твій батько оплакує тебе у веретищі й попелі, а ти завиваєш волосся? Дружина твого господаря стане тобі ворогом». І так «дружина його господаря звернула погляд».

Midrash Tanchuma, Vayeshev 8:3 וישב ח' וישב ח' מדרש תנחומא,

כיון שראה רבו פו, מסר לו את כל המפתחות ולא היה יודע אחריו כלום, שכן אומר, הו' אדני לא ידע אתי מה בבית. כיון שראה יוסף את עצמו בכך, התחיל אוכל ושותה, מסלסל בשערו, ואמר ברוך המקום שהשכיחני בית אבי. אמר לו הקדוש ברוך הוא, אביך מתאבל עליך בשק ואפר, ואתה אוכל ושותה ומסלסל בשערה, הרי אדונתך מזדוגלת לך ומצרה לך. לכה כתיב: ותשא אשת אדניו. וימאן,

When his master became aware of this, he entrusted him with the keys of the household, and concerned himself no

...נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא

longer with any household matters, as is said: Behold, my master, having me, knoweth not what is in the house (ibid., v. 8). As soon as he realized his own importance, he began to eat, drink, and curl his hair, and say: "Blessed be the Omnipotent One who has caused me to forget my father's house." Whereupon the Holy One, blessed be He, rebuked him, saying: Your father mourns for ...

Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain) • Midrash Tanhuma - Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY)

70

כדאיתא בגמרא

Мареј мекомот Kehot для цих слів (примітку наведено нижче).

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה ב"ר פי' פו, ג. ובתנחומא וישב ח.

71

ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה

Після того як Потіфар передав усе до рук Йосефа, Тора додає: «А Йосеф був гарний станом і гарний на вигляд», що підводить до подальшої розповіді. Мідраш до цього вірша є джерелом повчання маамара про те, що Йосеф завивав волосся.

בראשית ל"ט:ו

ויעזב כל אשר לו ביד יוסף ולא ידע אתו מאומה כי אם הלחם אשר הוא אוכל ויהי יוסף יפה תאר ויפה מראה:

And he left all that he had in Joseph's hand; and, having him, he knew not aught save the bread which he did eat. And Joseph was of beautiful form, and fair to look upon.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

72

ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה

Пояснюючи слова «дружина його господаря звернула погляд», Мідраш повертається до слів «Йосеф був гарний станом»: він був схожий на силача, який стояв на вулиці, підфарбовував собі очі й поправляв волосся, і якому сказали: «Якщо ти такий сильний, ось ведмідь — іди та бийся з ним». Маамар посилається на це у зв'язку з тим, що Йосеф приділяв увагу своєму волоссю.

בראשית רבה פ"ז:ג

(איוב לד) לכן אנשי לבב שמעו לי מה היא אומנתו של הקב"ה? כי פועל אדם ישלם לו. ר' מאיר ור' יהודה ור' שמעון, ותשא אשת אדוניו את עיניה, מה כתיב למעלה מן הענין, ויהי יוסף יפה תואר ויפה מראה, לגבור שהיה עומד בשוק וממשמש בעיניו, ומתקן בשערו, ומתלה בעקיבו. אמר: לי נאה, לי יאי, נאה, גבור. אמרו ליה: אי את גבור, אי את יאי, הא דוכא קמך קופצה :

"His master's wife cast her eyes." "Therefore, men of heart, hear me" (Job 34:10) - what is the craft of the Holy One blessed be He? "For He pays a person for his action" (Job 34:11) - [as stated by] Rabbi Meir, Rabbi Yehuda, and Rabbi Shimon.84:7, where these Sages state what slanderous reports Joseph brought to Jacob about his brothers. The midrash there asserts that the challenges later faced by Joseph, including his encounter with Potiphar's wife, was punishment for his slandering his brothers. "His master's wife cast her ...

Daat Bereshit Rabbah (Public Domain) • The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY)

73

ותשא אשת אדוניו

«І сталося після цих подій, що дружина його господаря звернула погляд на Йосефа». Мідраш тлумачить «після цих подій» як наслідок того, що Йосеф приділяв увагу своїй зовнішності, і маамар посилається на це саме з цією метою.

Genesis 39:7 ט"ז: בראשית ל"ט

וַיְהִי אַחֵר הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה וַתֵּשֶׂא אִשְׁת־אֲדֹנָיו אֶת־עֵינֶיהָ אֶל־יֹסֵף וַתֹּאמֶר שִׁכְבָה עִמִּי:

And it came to pass after these things, that his master's wife cast her eyes upon Joseph; and she said: 'Lie with me.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

74

טעמו וראו

Давид звертається до тих, хто боїться Б-га: «Скуштуйте й побачте, що Ім'я Б-га (Гавая) добре; щаслива людина, яка знаходить у Ньому прихисток». Маамар тлумачить «скуштуйте» як солодкість, яку людина має навчитися відчувати на смак після того, як її серце навернеться, — як описане в Зогарі смакування гіркою як солодкою.

Psalms 34:9 ט"ט: תהילים ל"ד

טעמו וראו כי טוב ה' אשרי הגבר יחסה בו:

O consider and see that the L-RD is good; Happy is the man that taketh refuge in Him.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

תהלים לד, ט.

75

אז תתענג על הוי"ה

Ісаія обіцяє тим, хто шанує Шабат: «Тоді ти матимеш насолоду від Гавай». Маамар використовує цей вислів щодо насолоди, яка приходить на зміну мирським задоволенням.

Isaiah 58:14 ד"ד: י"ח: ישעיהו נ"ח

אז תתענג עליה והרפתיה עלי- [כמותי] ארץ והאכלתיה נחלת יעקב אביד כי פי ה' דבר:

Then shalt thou delight thyself in the L-RD, And I will make thee to ride upon the high places of the earth, And I will feed thee with the heritage of Jacob thy father; For the mouth of the L-RD hath spoken it.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ישעיי נח, יד.

...נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא

אבזאц 14

76

התפלה שהיא במקום הקרבנות

Наведені тут слова цитують Berakhot 26a:17; уривок подано нижче.

Berakhot 26a:17 כ"ו א: ברכות כ"ו

איבעיא להו: טעה ולא התפלל מנחה, מהו שיתפלל ערבית שמים? אם תמצא לומר, טעה ולא התפלל ערבית מתפלל שחרית שמים, משום דחד יומא הוא, דכתיב: "ויהי ערב ויהי בקר יום אחד", אבל הכא תפלה במקום קרבן היא, וכיון דעבר יומו בטל קרבנו. או דילמא כיון דצלותא רחמי היא, כל אימת דבעי מצלי ואזיל.

The question was asked : How is it if one erred and omitted the afternoon Tefillah — shall he say it twice in the evening ? If thou thinkest thou canst answer [by quoting] "If one erred and omitted the evening Tefillah, he should say it twice in the morning," [that is different] because it is one day ; as it is written, "And there was evening and there was morning one day " (Gen. i. 5). But here the Tefillah is the substitute for the sacrifice, and the day ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ברכות כו, א.

77

התפלה שהיא במקום הקרבנות

Рабі Єгошуа бен Леві вчить, що молитви були встановлені відповідно до щоденних жертвоприношень, тому маамар називає молитву «замість жертвоприношень». (У примітці Kehot зазначено 26a; це вчення міститься на 26b.)

Berakhot 26b:7 ד"ב: ברכות כ"ו

יעקב תקן תפלת ערבית, שנאמר: "ויסגע במקום וילן שם", ואין "פגיעה" אלא תפלה, שנאמר: "ואתה אל תתפלל בעד העם הזה ואל תשא בעדם רנה ותפלה ואל תפגע בם"

Jacob instituted the evening Tefillah ; as it is said, "And he lighted [paga'] upon the place, and tarried there all night" (Gen. xxviii. 11) — "alighting" means prayer; as it is said, "Therefore pray not thou for this people, neither lift up cry nor prayer for them, neither make intercession [paga'] to Me" (Jer. vii. 16).

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

אבזאц 15

78

ונגלה כבוד ה'

У своєму пророцтві розради Ісаія провіщає: «Слава Імені Б-га (Гавая) відкриється, і всяка плоть побачить разом». Маамар визначає це як мету перетворення темряви на світло: слава Б-га, явлена внизу так само, як і вгорі.

Isaiah 40:5 מ"ה: ישעיהו מ"ה

ונגלה כבוד ה' וראו כל־בשר יחדו כי פי ה' דבר:

And the glory of the L-RD shall be revealed, and all flesh shall see it together; for the mouth of the L-RD hath spoken it.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

АБЗАЦ 16

79

נר מצוה ותורה אור

Шломо закликає свого сина дотримуватися заповіді батька й настанови матері: «бо заповідь (міцва) — світильник, а вчення (Тора) — світло, і докори напучення — шлях життя». На поверхні йдеться про настанови батьків; маамар же тлумачить це як міцвот і Тору: світильник — це піднесення знизу через міцвот, а світло — Тора, що притягується згори й приходить через світильник.

Proverbs 6:23: משלי ו'כ"ג

כי נר מצוה ותורה אור ודרך חיים תוכחות מוסר:

For the commandment is a lamp, and the teaching is light, And reproofs of instruction are the way of life;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

АБЗАЦ 17

80

שויה וביאור — ענין אותיות מה ענינם

Це пояснює мету цього розділу: оскільки вище в маамарі було сказано, що світ створений за допомогою літер мовлення, завдяки яким «щось» стає окремою річчю, тепер показується, що корінь літер дуже високий і що їх опустили, аби вони стали вбранням.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה אוה"ת חנוכה כרך ב שלה, ב "דלעיל ביאר שע"י אותיות הדבור בע"מ נברא העולם נמשך שיה"י היש דבר נפרד, ולכן מבאר ששרש האותיות במקום גבוה מאד רק נשפלו להיות לבוש".

81

האותיות נחלקות במבטא ע"י ה' מוצאות

Цитується у зв'язку з поділом літер за п'ятьма місцями артикуляції рота.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה בד"ה תקעו תר"ן ע' ... בענין התחלקות האותיות.

82

אין המוצאות כלי המבטא דומים לכנור

Там також сказано, що літери не подібні до поєднань звуків і рухів, які зливаються, щоб їх можна було почути від музичного інструмента; різницю між інструментом і літерами там пояснено докладно.

ПРИМІТКА КЕНОТ

וכ"כ במאמרי אדה"י ענינים ע' ע' "אין ענינים כענין צירופי קולות ותנועות המצטרפי להשמע מכלי המוזיקע". ושם מבאר בארוכה ההפרש בין כלי ניגון לאותיות. וראה שם ע' שכב. המשל מכלי המוזיקע מובא גם בסה"מ תקס"ג ע' רה.

83

שהרי מאלהין ומעצמן יוצאות

У примітці сказано, що там пояснюється це положення: літери вимовляються самі собою.

ПРИМІТКА КЕНОТ

...נר חנוכה מצוה להניחה כ"י משמאל, כדי שתהא

מבואר באוה"ת בשלה ע' שצא.

АБЗАЦ 18

84

ויהי האדם לנפש חי

Б-г вдихнул у нїздрі людини подих життя, «і стала людина живою душею». Маамар тлумачить слово «жива» (Хая [життєва]) як рівень душі, з якого походять літери.

בראשית ב'ז: Genesis 2:7

וַיִּצְרֶה יְיָ אֱלֹקִים אֶת-הָאָדָם עָפָר מִן-הָאֲדָמָה וַיִּפֹּחַ בְּאַפָּיו נְשָׁמַת חַיִּים וַיְהִי הָאָדָם לְנֶפֶשׁ חַיָּה:

Then the L-RD G-d formed man of the dust of the ground, and breathed into his nostrils the breath of life; and man became a living soul.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

בראשית ב, ז.

85

ות"א לרוח ממללא

Там зазначається, що можна сказати: це форма літер, тоді як матерія літер походить із дихання серця.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה אוה"ת חנוכה שלה, ב "מ"מ י"ל זהו צורת האותיות אבל חומר האותיות נמשך מהבל הלב". במאמרי אדה"י ענינים ע' ע' מביא זה בשם כתבי האריז"ל שנפש מליאה אותיות וכמ"ש לנפש ח"י.

86

לרוח ממללא

Онкелос перекладає «живу душу» як «дух, що говорить», надаючи мовленню значення ознаки душі людини. Маамар використовує це, щоб віднести корінь літер до Хая.

תרגום אונקלוס על בראשית ב'ז: Onkelos Genesis 2:7

וַיִּבְרָא יְיָ אֱלֹקִים יֵת אָדָם עָפָרָא מִן אֲדָמָתָא וַיִּפֹּחַ בְּאַפּוּהִי נְשָׁמָתָא דְחַיִּי וַיְהִי בְאָדָם לְרוּחַ מְמַלְלָא:

Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC)

АБЗАЦ 19

87

ונשמת שדי תבינם

Елігу, наймолодший промовець, каже Йову та його друзям, що розуміння не приходить із віком: саме «нешама (дихання) Шаддая» в людині дає розуміння. Маамар використовує цей вірш, щоб ототожнити нешаму з інтелектуальним осягненням.

איוב ל"ב:ח: Job 32:8

אָכֵן רוּחַ-יְהִי בְאָנוּשׁ וְנִשְׁמַת שְׂדֵי תִבְיִנָם:

But it is a spirit in man, And the breath of the Almighty, that giveth them understanding.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

איוב לב, ח.

88

אלא שקבען בפה

Мареј мекомот Kehot для цих слів (примітку наведено

нижче).

ПРИМІТКА КЕНОТ

ספר יצירה פ"ב.

89

שקבען בפה

Сефер Єцира описує двадцять дві літери як викарбувані в голосі, висічені в диханні й «розміщені в роті у п'яти місцях»: Алеф-Хес-Гей-Аін, Бейс-Вав-Мем-Пей тощо. Маамар тлумачить слова «розміщені в роті» як твердження, що рот лише закріплює літери, творення яких відбувається на вищому рівні.

ספר יצירה ב'ג:2:3 Sefer Yetzirah

עשרים ושתים אותיות יסוד חקוקות בקול הצוכות ברוח קבועות בפה בחמשה מקומות אחה"ע בומ"ף גיכ"ק דטלנ"ת זסשר"ץ [כדפוס מנטובה נוסף במשנה זו: קשורות בלשון כשהלכת בגחלת, אחה"ע משמשת בסוף הלשון ובכית הכליעה, בומ"ף בין השפתים ובראש הלשון, גיכ"ק על שלישיתה של לשון נכרתת, דטלנ"ת בראש הלשון משמשת עם הקול, וסצר"ש בין השינים ולשון שכובה ושטוחה. וע"ז קאי פי' הרמ"ב:]

Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain)

АБЗАЦ 20

90

שמט"ט קושר כתרם

Зоар говорить про Ханоха, який став «юнаком» (ангелом Метатроном): він щодня отримує сто благословень і «зав'язує вузли для свого Владики». Маамар застосовує це до того, як Метатрон підносить молитви Ізраїлю.

זח"א לו, כב Zohar I, 37b

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה זח"א לו, ב. וראה הערת כ"ק אדמו"ר זי"ע בספר המאמרים תש"ד בתחלתו. ובסה"מ תש"ח ע' 202. ראה סה"מ תרל"ה ע' ר. באוה"ת שה"ש כרך ב ע' תלה מציין לכאן. ובסה"מ תרכ"ז (הוצאת תש"ס) ע' רצד מביא קטע מכאן.

91

שדכור האדם הוא גשמי

Розділ Танія про те, як слова вивчення Тори й молитви підносяться вгору, наведено як джерело для протиставлення матеріального людського мовлення та духовних світів.

זח"א כג, כב Zohar I, 23b

זח"ב רא, כב Zohar II, 201b

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה זח"א כג, ב. זח"ב רא, ב. וראה תניא פרק מ (נב, א). סה"מ תרכ"ז ע' קנד. סה"מ תרכ"ט ע' רכ. וראה גם אוה"ת תזריע ע' תקכד.

АБЗАЦ 21

92

התפלה היא בקשת יה"ר

У примітці наведено це есе з Kuntres Acharon про молитву як прохання «Etgi racon» — щоб виникла воля.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה קרי"א לתניא ד"ה להבין מ"ש בפע"ח. סה"מ תרכ"ז ע' תלג.

...נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא

93

החכמה מחייבת . . אין יסורים בלא עון

Мареј мекомот Kehot для цих слів (примітку наведено нижче).

ПРИМІТКА КЕНОТ

ילקוט שמעוני תהלים סי' כה ע"פ טוב וישר רמז תשב.

94

אין יסורים בלא עון

Раббі Аммі навчає: «Немає смерті без гріха і немає страждання без провини». Маамар подає це як вердикт Хохми, мудрості Тори, який молитва може перевершити.

שבת נ"ה א'י"ז-י"ח Shabbat 55a:17-18

אמר רב אמי: אין מיתה בלא חטא, ואין יסורין בלא עון. אין מיתה בלא חטא — דכתיב: "הנפש החוטאת היא תמות בן לא ישא בעון האב ואב לא ישא בעון הבן צדקת הצדיק עליו תהיה ורשעת הרשע עליו תהיה וגו'". אין יסורין בלא עון — דכתיב: "ופקדתי בשבט פשעם ובנגעים עונם".

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

95

כי הנה התפלה . . ורבו פשעיך

У примітці сказано, що цей уривок цитується там.

ПРИМІТКА КЕНОТ

מובא באוה"ת פ' בהעלותך ע' תד.

96

נמשך רצה"ע . . ורבו פשעיך

Там сказано, що це притягування походить від «Володаря волі», який стоїть вище за саму волю, і пов'язане з довготерпінням Б-га (ерех апаім [довготерпіння]); тому й сказано: «Я молюся до Володаря носа», як у словах: «Заради Мого імені Я подовжжу Моє довготерпіння».

ПРИМІТКА КЕНОТ

באוה"ת פ' בהעלותך ע' תד "והמשכה זו מבחי' בעל הרצון שלמעלה מבחי' רצון כמו שיובן ממ"ש בתנ"א בד"ה בשלח פרעה בענין כמה ארך אפים כו' שהוא למעלה מעלה מבחי' רצון וגו' בעל הרצון וע"ז אמרו לבעל החוטם אני מתפלל כמ"ש למען שמי אאריך אפי ותהלתי אחטם לך ועמ"ש בלקו"ת בד"ה מה יפו פעמיך בנעלים" עכ"ל.

АБЗАЦ 22

97

שארז"ל כשישראל אומרים יהא שמו הגדול מבורך

Коли євреї входять до своїх синагог і домів учення та відповідають: «Нехай буде благословення Його велике Ім'я», Святий, благословенний Він (Кудша бріх ху), киває головою і каже: «Щасливий Цар, якого так прославляють у Його домі». Маамар тлумачить цей кивок як низведення вищої волі.

ברכות ג' א'י"ד Berakhot 3a:14

... תי"ד ותי"א ראשך, לא שעה זו בלבד אומרת כה, אלא בכל יום ויום, שלש פעמים אומרת כה. ולא זו בלבד אלא, בשעה שישאל נכנין לבתי כנסיות ולבתי מדרשות ועונין "יהא שמיה הגדול מבורך", הקדוש ברוך הוא מנענע ראשו, ואומר: אשרי המלך שמקלסין אותו בביתו כה, מה לו לאב שהגלה את בניו, ואוי להם לבנים שגלו מעל שולחן אביהם.

Then he said to me, "My son, what sound didst thou hear in that ruin ?" I answered, "I heard a Bat Kol moaning like a dove, crying, 'Alas for My children for whose iniquities I destroyed My house, burnt My Temple, and exiled them among the nations !'" He said to me, "By thy life and the life of thy head, not only at this hour does it so cry, but thrice daily it exclaims thus. Moreover, whenever the Children of Israel enter their Synagogues and Houses of ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ברכות ג, א. נתבאר בארוכה בלקו"ת פ' שלח מה, ב. נ, א. פ' חוקת סו, ב. דרך מצותיך טו, א. כקד, א. ועוד.

АБЗАЦ 24

98

דאורייתא מחכמה נפקת

Щодо слів «I будете для Мене святими людьми», Зоар каже, що «Тора походить із мудрості (Хохми)» — з місця, що зветься «святим», а Хохма — з місця, що зветься «святим святих». Маамар використовує це, щоб визначити місце Тори на рівні Хохми — нижче літер, коріння яких у Kereṭi.

Zohar II, 121a א, ח"ב קכא

ПРИМІТКА КЕНОТ

ח"ב קכא, א. וראה שם פה, א.

99

דאורייתא מחכמה נפקת

Щодо слів «Слухай, сину мій, повчання батька твого», рабі Іцхак каже, що «Тора походить із вищої Хохми», рабі Йосі — що з рівня розуміння (Біни), а рабі Єгуда підсумовує, що вона охоплює обидва рівні. У примітці Kehot це наведено як друге місце, де подано це вчення.

ספר הוהר, יתרו כ"א:שע"ח-כ"ב:שפ"ט 21:378-22:389 Zohar, Yitro According to R. Judah, "father" represents Wisdom (Hokhmah) and "mother" Understanding (Binah). Said R. Judah: 'Both interpretations mean one and the same thing, for we have been taught that the Torah emanated from the Supernal Wisdom.' R. Jose said that the Torah emanated from Understanding, for it says: "to perceive the words of understanding" and "forsake not the Torah of thy mother".

The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain)

100

והאותיות שרשן למעלה בבחי' כתר

Порушується питання: у маамарі Тора Ор «LeSusasi» сказано, що мовлення Тори має корінь у вищій Хохмі, тоді як під час розсічення моря потрібне було «мовчіть», бо одкровення походило з Кетера.

ПРИМІТКА КЕНОТ

באוה"ת יתרו ע' תשצג הקשה "וצ"ע בד"ה לסוסתי בתו"א פ' בשלח אומר הדבור תורה שרשו מחכמה עילאה סוסין דוכרין ובק"ס צ"ל ואתם תחרישון לפי שהגילוי מכתר" ע"ש. בהמשך מצה זו תר"מ סעי' ה' ע' קכה: "ולכן נשפלו להיות לבוש שבהם יתגלה אור התורה". ע"ש.

101

ואותיות מלשון אתא

У пророцтві про Думу сторож відповідає тому, хто кличе його із Сеїру: «Ранок настає (aca), а також ніч»;

...נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא

слова цієї відповіді — арамейські, а аса означає «прийшов». Маамар пов'язує отійот (літери) зі словом, що означає прихід, і тому тлумачить літери як канали притягнення згори вниз. (контекст: Steinsaltz Tanakh)

ישעיהו כ"א:י"ב Isaiah 21:12

ПРИМІТКА КЕНОТ

ישעי' כא, יב. ראה במאמרי אדה"צ ענינים ע' סו שלשון אותיות הוא לשון התרגום. בכמה מקומות מובא שהוא מלשון "אתא בוקר" ע"פ ישעי' כא, יב. או מלשון "ואתה מרבבות קודש", "אותיות שאלוני". בד"ה ושכתי בשלום תשמ"ה סעי' יא (נדפס בסה"מ מלוקט ח"ב ע' קסד) הערה 85 מציין לכאן ומוסיף: סה"מ תקס"ג ח"א ע' שיא. אוה"ת [ויצא] קצה, ב בשולי הגיליון. אוה"ת בשלח ס"ע שצא ובכ"מ. ראה של"ה ג, ב.

102

והנה התורה נתבלשה . . שבהן ועל ידן נמשך להיות התורה

У примітці сказано, що цей уривок процитовано там.

ПРИМІТКА КЕНОТ

מובא באוה"ת נ"ך כרך ב' ע' תתקו. המשך מצה זו תר"מ ע' קכה.

АБЗАЦ 25

103

כאשר יאמר משל הקדמוני

Після того як Давид пощадив життя Шауля в печері, він каже йому: «Як говорить прислів'я давніх (машаль га-кадмоні): "Від злочестивого походить злочестя"', — і тому його рука не буде проти Шауля. Маамар тлумачить машаль га-кадмоні як «притчу Предвічного», тобто Тори.

I Samuel 24:14 שמואל א כ"ד:י"ד

כְּאֲשֶׁר יֹאמַר מִשַּׁל הַקְּדֻמוֹנִי יֵצֵא רָשָׁע וְיָדִי לֹא תִהְיֶה בָּהּ:

As saith the proverb of the ancients: Out of the wicked cometh forth wickedness; but my hand shall not be upon thee.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

שמואל-א כד, יד.

104

שהתורה נקראת בשם משל הקדמוני

У цьому уривку пояснюється, що Тору називають «притчею Первісного», бо Первісний світу — це саме Нескінченне світло: і світло, що охоплює світи, і світло, що наповнює їх, стосуються світів, тоді як Його сутність зовсім не належить до категорії світів.

Makkot 10b:3-4 מכות י"ב:ג-ד

רבי שמעון בן לקיש פתח לה פתחא להאי פרשתא מהכא: "וְאֶשֶׁר לֹא צָדָה וְהִאֲלָקִים אָנֹכָה לִידּוֹ וְגוֹי", "כְּאֲשֶׁר יֹאמַר מִשַּׁל הַקְּדֻמוֹנִי מִרְשָׁעִים יֵצֵא רָשָׁע וְגוֹי", בְּמָה הַכְּתוּב מְדַבֵּר - בְּשֵׁנֵי בְנֵי אָדָם שֶׁהֲרֹגוּ אֶת הַנֶּפֶשׁ, אֶחָד תֵּרַג בְּשׁוּגָג וְאֶחָד הֲרַג בְּמִזִּיד, לָזֶה אֵין עֲדִים וְלָזֶה אֵין עֲדִים. הַקְּדוּשׁ בְּרוּךְ הוּא מְזַמֵּן לְפִנְיָהּ אֶחָד, זֶה שֶׁהֲרַג בְּמִזִּיד יוֹשֵׁב תַּחַת הַסּוּלָם, וְזֶה שֶׁהֲרַג בְּשׁוּגָג יוֹרֵד בְּסוּלָם, וְנִפְלַל עָלָיו וְהֲרֹגוּ, זֶה שֶׁהֲרַג בְּמִזִּיד - נִהְרַג, וְזֶה שֶׁהֲרַג בְּשׁוּגָג - ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה לקמן צח, ב. ראה אוה"ת פ' וארא ע' קנב שמציין לרש"י במס' מכות י', ב שהיא התורה שהיא משל של הקב"ה שהוא קדמונו של עולם.

105

שהתורה נקראת בשם משל הקדמוני

Раші пояснює «притчу Стародавнього» як Тору: «притчу про Святого, благословенного Він (Кудша brіx ху), Який є Предвічним світу». У Ор га-Тора, на яке посиляється примітка Kehot, наведено це тлумачення Раші на підтвердження прочитання маамара.

Rashi on Makkot 10b:3:1א"ב:ג"י על מכות י"ב

והאלקים אנה לידו - זהו שאמר הכתוב כאשר יאמר משל הקדמוני מרשעים יצא רשע משל הקדמוני היא התורה שהיא משל הקב"ה שהוא קדמונו של עולם והיא אמרה מרשעים יצא רשע והיכן אמרה והאלקים אנה לידו והיאך הקב"ה ממציא מכשול לאדם לחטוא אלא ע"י שהיו שניהם רשעים ההורג והנהרג ההורג היה חייב גלות ואין עד בדבר והוא לא גלה והנהרג היה חייב מיתה ואין עד בדבר ולא נהרג לפיכך הקב"ה מזמנן לפונדק אחד כו':

Vilna Edition (Public Domain)

АБЗАЦ 26

106

וביד הנביאים אדמה

Б-г говорит через пророка Гошеа: «Я говорил до пророков, множил видения, а через пророков уподоблялся (адаме): пророки сприймають Його через образи. Маамар тлумачить це так: пророцтво досягає лише подоби Б-га (демус).

Hosea 12:11א"י:י"ב הושע

וְדִבַּרְתִּי עַל־הַנְּבִיאִים וְאֶנְכִּי חֲזוֹן הַרְבֵּיתִי וּבִיד הַנְּבִיאִים אֲדַמָּה:

I have also spoken unto the prophets, And I have multiplied visions; And by the ministry of the prophets have I used similitudes.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

הושע יב, יא.

107

וחז"ל המשילו מראה הנבואה לאספקלריא

Талмуд навчає, що всі пророки дивилися крізь дзеркало (аспакларія), яке не світилося, а Моше дивився крізь дзеркало, яке світилося. Маамар використовує цей образ, щоб показати, що пророцтво бачить лише подобу.

Yevamot 49bב"ט כמות

ПРИМІТКА КЕНОТ

כמות מט, ב.

АБЗАЦ 27

108

כי לא יראני

Б-г kaže Моше: «Ти не можеш побачити Мого обличчя, бо людина не може побачити Мене й залишитися живою». Маамар цитує ці слова, щоб показати: Самого Б-га, Який перебуває поза будь-якою подобою, неможливо досягнути.

Exodus 33:20ג"ג:כ"ג שמות

וַיֹּאמֶר לֹא תוּכַל לִרְאֹת אֶת־פָּנַי כִּי לֹא־יִרְאֵנִי הָאָדָם וְחַי:

...נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא

And He said: 'Thou canst not see My face, for man shall not see Me and live.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

שמות לג, כ.

109

וכמשארז"ל

Мареј мекомот Kehot для цих слів (примітку наведено нижче).

ПРИМІТКА КЕНОТ

במד"ר ס"פ נשא.

110

כי לא יראני כו' וכמשארז"ל

Наприкінці розділу Насо мідраш тлумачить слова «бо людина не може побачити Мене й залишитися живою»: рабі Аківа каже, що навіть Хайот (небесні істоти), які несуть Трон, не бачать Слави, а Бен Азай додає, що навіть ангели-служителі, життя яких вічне, не бачать її. Маамар натякає на це: Самого Б-га неможливо досягнути в жодній подобі.

Bamidbar Rabbah 14:22ב"כ:כ"ד במדבר רבה

111

יידבר שלשת אלפים משל

Про мудрість царя Шломо сказано: «I він промовив три тисячі машалім (притч), а його пісень було тисяча і п'ять». Звичайно, машаль — це прислів'я; маамар же розуміє це слово як «притча», тобто подоби, що вказує на глибшу ідею, і тлумачить ці притчі як пояснення Шломо духовного змісту законів Тори.

I Kings 5:12א'ה:י"ב מלכים

וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִשָּׁל וַיְהִי שִׁירוֹ חֲמִשָּׁה וְאַלְף:

And he spoke three thousand proverbs; and his songs were a thousand and five.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

מלכים א ה, יב. ראה ספר המאמרים ת"ש ע' 103. וראה באוה"ת כאן שלה, ב שכתב "נמצא מבאר כאן שהאותיות שהן הכלים בשרשן גבוה מהאור, ולעיל אמר דעיקר בריאת היש הוא מן האותיות, צ"ל רק בשרשן גבוהים יותר אבל בהתלבשותן למטה ע"י רבוי בחי' הם למטה מהחכמה" ע"ש.

112

על כל דבר מד"ת

Рав Гамнуна тлумачить слова «I він промовив три тисячі притч»: Шломо навів три тисячі притч для кожного й кожного питання Тори. Маамар розуміє ці притчі як духовний зміст законів Тори.

Eruvin 21b:21א"ב:כ"א עירובין

אמר רב המנונא, מאי דכתיב: "וידבר שלשת אלפים משל ויהי שירו חמשה ואלף" — למד שאמר שלמה על כל דבר ודבר של תורה שלשת אלפים משל, על כל דבר ודבר של סופרים חמשה ואלף טעמים.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

АБЗАЦ 28

113

שלשת אלפים משל

Про мудрість царя Шломо сказано: «I він промовив три тисячі мешалім (прислів'їв або притч). Маамар

тлумачить це число як три тисячі духовних рівнів, яких досягнув Шломо, причому кожен із них є притчею про рівень, що стоїть над ним.

I Kings 5:12כ"ה: מלכים א'

וַיְדַבֵּר שְׁלֹשֶׁת אֲלָפִים מִשָּׁל וַיְהִי שִׁירָו חֲמִשָּׁה וְאַלְפֵי:

And he spoke three thousand proverbs; and his songs were a thousand and five.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

114 שלשת אלפים מדרגות

У цьому уривку пояснюється, що означають три тисячі притч Шломо: щоб світло вищої мудрості Тори могло зійти до нижчого світу, воно має бути облачене в притчу; наступному, нижчому світу потрібна притча про цю притчу, і так далі, аж до трьох тисяч.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה לקמן קכב, ב. ובאוה"ת שם.

115 וכולם אינן רק בחי' משל

Цитується щодо того, що всі ці рівні — лише притча.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה בהדרן על הרמב"ם תשמ"ט הערה 31.

АБЗАЦ 30

116 ארז"ל דוד הע"ה היה מחבר

Там наведено вислів із Сефер га-Багір (в іншому варіанті: Мааян га-Хохма), що цар Давид «поеднував надземну Тору» зі Святим, благословенним Він; там пояснюється, що Тора, яка нагорі, також складається з низведень, але зовсім іншого виду.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ספר הבהיר מובא בלקו"ת פי' שלח נא, א. בדרך מצותיך עה, ב מצ"ן לוח"ג רכב, ב (כנראה שזהו ציון המו"ל הראשון). וכ"ה באוה"ת נ"ך כרך ב עי' תקיד. ראה ספר הבהיר סי' קצו.

117 היה מחבר תורה של מעלה בהקב"ה

У Бахірі сказано, що Давид, який вивчав Тору вдень і вночі, «поеднував Тору нагорі», адже щоразу, коли людина вивчає Тору заради неї самої, Тора нагорі поєднується зі Святим, благословенним Ним (Кудша brix ху). У маамарі це пояснюється як притягування букв Тори з Нескінченного світла (Ор Ейн Соф).

Sefer HaBahir 196ו'קצ"ה ספר הבהיר

... הואיל ולא יכלתי לו, לא יגורך רע (שם ה' ה), ובמה יכל לו דוד, בגרסתו, שלא היה שותק לילה ויום, והיה מחבר תורה של מעלה, כי כל שעה שאדם לומד תורה לשמה התורה של מעלה מתחברת להקב"ה, והיינו דאמרינן לעולם ילמוד אדם תורה ואפי' שלא לשמה שמתוך שלא לשמה בא לשמה, ומאי ניהו תורה דאמרת, היינו כלה שמקושטת ומעוטרת ומוכללת בכל המצות, והיא אוצר התורה, והיא ארוסתו של הקדוש ברוך הוא דכתיב (דברים ל"ג ד) תורה צוה לנו משה מורשה קהלת יעקב, אל תקרי מורשה אלא מאורסה. הא כיצד ...

Torat Emet Sefer HaBahir (Public Domain)

118 אשר יעשה אותם האדם

Б-г велит Моше сказати Израїлю: «Дотримуйтеся Моїх установ і Моїх законів, які людина має виконувати й ними жити». Маамар тлумачить слова «виконуйте їх» як «створюйте їх»: людина творить Тору.

Leviticus 18:5ה'ח:ה יקרא

וּשְׁמַרְתֶּם אֶת־חֻקֵּי וְאֶת־מִשְׁפָּטֵי אֲשֶׁר יַעֲשֶׂה אִתְּכֶם וְחִי בָהֶם אָנִי

Havayah

Ye shall therefore keep My statutes, and Mine ordinances, which if a man do, he shall live by them: I am the L-RD.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ויקרא יח, ה.

119 מעלה אני עליהם כאלו עשאוני

Про слова «і виконуйте їх» Зоар каже, що той, хто прагне дотримуватися міцвот, удосконалює святе Ім'я, так само як Давид, який ходив шляхами Тори, ніби «створив Ім'я» нагорі. У примітці Кехот це наведено щодо вислову «ніби ви створили Мене».

Zohar III, 113bב'ק"ג, ז'ה

Vayikra Rabbah 35:6ו'ל"ה:ר יקרא רבה

ПРИМІТКА КЕНОТ

זח"ג ק"ג, ב. וראה ויק"ר לה, ו.

120 מעלה אני עליהם כאלו עשאוני

Про слова «і виконуйте їх» Мідраш каже, що той, хто дотримується Тори, вважається таким, ніби створив їх, і навіть таким, ніби створив самого себе. (У примітці Кехот зазначено 35:6; за нумерацією Сефарії цей уривок має номер 35:7.)

Vayikra Rabbah 35:7ו'ל"ה:ר יקרא רבה

121 ותורה אור

У простому значенні слова «заповідь — світильник, а вчення — світло» стосуються батьківської настанови (Мішлей 6:20). Маамар тлумачить їх як міцвот і Тору та пояснює, чому Тору названо «світлом»: вона випромінює Ор Ейн Соф, але лише завдяки світильнику міцви.

Proverbs 6:23ו'כ"ג:ו משלי

כִּי נֵר מִצְוָה וְתוֹרָה אֹר וְדֶרֶךְ חַיִּים תּוֹכַחַת מוֹסֵר:

For the commandment is a lamp, and the teaching is light, And reproofs of instruction are the way of life;

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

АБЗАЦ 31

122 שיש אויר סביב האור

Там Альтер Ребе пояснює: що глибше приховування, то сильніше світло потрібне. У будинку достатньо лампи, але в підвалі, де повітря густе, потрібне сильне світло, і грубість повітря може загасити невелике полум'я.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה לקו"ת סה, סע"ד. אתהלך לאוניא ע' צט. סה"מ תרע"ח ע' שיו.

123

אין כופין כלי ע"ג הנר בשבת

Там також згадується той самий закон про накривання лампи перевернутою посудиною.

ПРИМІТКА КЕНОТ

בדרך מצותיך עה, ב. ובאוה"ת ויקרא כרך ב ע' תקכ מציינ "כמ"ש המג"א ססי רע"ז ס"ק ט". וכ"ה בשו"ע אדה"ז שם.

АВЗАЦ 32

124

שאויר — אותיות אור י

Про слова «Нехай буде світло» Зогаг говорить, що Нескінченний (Ейн Соф) пробився крізь Свій прихований вищий авір (повітря) і виявив одну точку — йуд (літеру йод); коли йуд розгорнувся, тим, що залишилося від того прихованого авіру, був ор (світло). Маамар розвиває цю думку: авір — це ор із прихованим йудом, джерело світла.

Zohar I, 16b טז, ח"א טז

Zohar III, 245b ח"ג רמה, בב

ПРИМІТКА КЕНОТ

זח"א טז, ב. זח"ג רמה, ב. פרדס שער עה"כ ערך אויר. ראה לקו"ת פ' פנחס עז, א. מובא באוה"ת בראשית א, א. נתבאר בארוכה בד"ה יונתי תר"מ ח"ב ע' תפה "פ"י שהוא שרש ומקור בחי היוד שהיוד הוא בחי העלם אור שבא לידי גילוי אח"כ, והאויר הוא מקורו שבא ונמשך משם". ראה סידור עדר, א. אוה"ת תוריע כרך ב ע' תקכ. סה"מ תרל"ה ע' קצו. בלקו"ת במדבר ו, א מציינ לכאן.

125

שהאויר הוא מקור האור

Примітка відсилає до Tosafos до Хулін 127a, де йдеться про створіння, що живуть в орі (вогні) та в авірі (повітрі), кожне з яких загинуло б, якби перейшло у сферу іншого; також вона відсилає до Лікутей Тора, Хукат 58c.

Chullin 127a:11-13 י"ג-י"א: קכ"ז א

יש לך בריות גדלות באור ויש לך בריות גדלות באור שבאור אילמלי עולות לאויר מיד מתות שבאור אילמלי יורדות לאור מיד מתות מה רבו מעשיך הי' תנו רבנן כל שיש ביבשה יש בים חוץ מן החולדה אמר רי זירא מאי קראה (תהלים מט, ב) האזינו כל יושבי חלד אמר רב הונא בריה דרב יהושע ביברי דנרש אינן מן הישוב

Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA)

ПРИМІТКА КЕНОТ

"ע' בתוסי חולין כז, א בריות באור כו' באויר כו' שבאור אלמלא עולות באויר כו' שבאור אלמלא יורדות, לקו"ת ביאור חקת נח, ג" — הג"ה על גליון תו"א מחסיד. ראה ספר הערכים-חב"ד כרך ב ערך אויר טור רכב בענין אויר הדק.

АВЗАЦ 33

126

להאיר אור התורה

Цитується щодо того, як міцвот спричиняють сяйво світла Тори.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה אוה"ת תרומה ע' אישעח.

127

כל המצות נק' בשם צדקה

У цьому уривку пояснюється, що Тора має справжнє існування лише завдяки міцвот, які оберігають і підтримують її світло; цдака є загальним і сукупним змістом (клалут) усіх міцвот і створює оселю для Нескінченного світла (Ор Ейн Соф), а тому «той, хто каже: "У мене є лише Тора",» не має навіть цього.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה גם לקו"ת ראה כג, ג. שה"ש לח, א. ובכ"מ. ד"ה וידבר כו' ווארא אל אברהם תשי"ד.

128

וצדקה תהי' לנו

Моше каже Ізраїлю, що дотримання «всієї цієї міцви» перед Гаваєю, їхнім Б-гом, буде для них цдакою — праведністю і заслугою. Маамар бере слово «цдака» в іншому його значенні — благодійність — і тлумачить вірш так, ніби він називає всі міцвот цдакою. (контекст: Steinsaltz Tanakh)

דברים ו:כ"ה Deuteronomy 6:25

וְצִדְקָה תִּהְיֶה־לָּנוּ כִּי־נִשְׁמֵר לְעֲשׂוֹת אֶת־כָּל־הַמִּצְוָה הַזֹּאת לִפְנֵי ה' אֱלֹהֵינוּ כְּאֲשֶׁר צֻוְּנוּ:

And it shall be righteousness unto us, if we observe to do all this commandment before the L-RD our G-d, as He hath commanded us.'

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

דברים ו, כה.

АВЗАЦ 34

129

להחיות רוח שפלים

Б-г каже, що перебуває з розбитими й смиренними духом, «щоб оживити дух смиренних і оживити серце розбитих». Маамар застосовує ці слова до цдаки [благодійності] внизу та до потоку, який вона викликає згори.

ישעיהו נ"ז:ט"ו Isaiah 57:15

כִּי כֹה אָמַר יְהוָה וְנִשְׂא שָׁכֵן עַד וְקָדוֹשׁ שְׁמוֹ מְרוֹם וְקָדוֹשׁ אֲשָׁכֹן וְאֶת־דָּכָא וְשַׁפְלֵי־רִיחַ לְהַחְיֹת רוּחַ שְׁפִלִים וּלְהַחְיֹת לֵב נִדְכָּאִים:

For thus saith the High and Lofty One That inhabiteth eternity, whose name is Holy: I dwell in the high and holy place, With him also that is of a contrite and humble spirit, To revive the spirit of the humble, And to revive the heart of the contrite ones.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

130

דקמיה כולא כלא חשיב

У Зоарі сказано, що перед Б-гом «усі вважаються за ніщо». Маамар робить звідси висновок, що всі створіння «низькі й убогі» стосовно Нього.

Zohar, Introduction 20:188-22:199-כ"קפ"ח הקדמה, הוהר, ספר
כ"ב:קצ"ט

АВЗАЦ 35

131

כל האומר אין לי אלא תורה

У повчанні раббі Йосі Талмуд підсумовує: той, хто каже, що не має нічого, крім Тори, «не має навіть Тори», бо справжнє вивчення Тори є лише в того, хто виконує міцвот. Маамар пояснює, що без милості світло Тори не сяє для нього.

Yevamot 109b:4-5-ה"ה-ד' יבמות ק"ט ב

ערכי שלציון — דעבדי שלוף דוץ. תוקע עצמו לדבר הלכה — דתניא, רבי יוסי אומר: כל האומר אין לו תורה — אין לו תורה. פשיטא! אלא: כל האומר אין לו אלא תורה — אין לו אלא תורה. הא נמי פשיטא! אלא דאפילו תורה אין לו. מאי טעמא? אמר רב פפא, אמר קרא: "ולמדתם ועשיתם" — כל שישנו בעשיה ישנו בלמידה, כל שאינו בעשיה אינו בלמידה.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

ПРИМІТКА КЕНОТ

יבמות קט, ב.

132

אמשיך רוח ואיתי רוח

Пояснюючи слова «I любитимеш», Зогар каже, що все залежить від бажання: «дух притягує дух і приводить дух», як натякається в Йова 34:14. Маамар розглядає ці два дієслова як два етапи: спочатку сягнути джерела літер, а потім притягнути Нескінченне світло (Or Eйн Соф) у Тору.

Zohar II, 162b-ב"ב קסב

ПРИМІТКА КЕНОТ

ב"ב קסב, ב.

АВЗАЦ 36

133

ואהבת ככל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך

«Ти любитимеш Im'я Б-га (Гавая), Б-га твого, усім серцем, усією душею і всією своєю силою». Маамар убачає в цих словах, записаних у мезузі, піднесення до Б-га всього, чим є людина і що вона має.

Deuteronomy 6:5-דברים ו':ה

ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך ובכל נפשך ובכל מאדך:

And thou shalt love the L-RD thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

АВЗАЦ 37

134

בכל ממונך

Талмуд пояснює слова «всім серцем твоїм» як любов обома схильностями, а «всією силою твоєю» — як «усім своїм майном». Маамар застосовує це до мезузи, яка підносить майно людини до любові до Б-га.

Berakhot 54a:6-א"ר:א' ברכות נ"ד

חייב אדם לקרר על הרעה קשם שמקרה על הטובה, שנאמר: "ואהבת את ה' אלקיך בכל לבבך וגו'". "בכל לבבך" — בשני יצרים, ביצר טוב וביצר הרע. "ובכל נפשך" — אפילו הוא נוטל את נפשך. "ובכל מאדך" — בכל ממונה. דבר אחר: "בכל מאדך" — בכל מדה ומדה שהוא מויד לק הוי מודה לו.

A man is in duty bound to utter a benediction for the bad even as he utters one for the good ; as it is said, "And thou shalt love the L-rd thy G-d with all thy heart, and with all thy soul, and with all thy might" (Deut. vi. 5) — "with all thy heart," i.e. with thy two impulses, with the good and the evil impulse ; "with all thy soul," i.e. even if He take thy soul; "with all thy might," i.e. with all thy wealth. Another ...

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC) • Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain)

ПРИМІТКА КЕНОТ

ברכות נד, א.

135

כאדם החובק . . לקרב אליו ית

Цитується як образ правиці, що обіймає й наближає тих, хто наближається до Б-га.

ПРИМІТКА КЕНОТ

ראה ביאורי זהר לכ"ק אדמו"ר הצמח צדק פי יתרו ע' רמג.

136

מימינו אש דת

Мареј мекомот Kehot для цих слів (примітку наведено нижче).

ПРИМІТКА КЕНОТ

ברכה לג, ב.

137

מימינו אש דת למו

Благословення Моше описує, як Б-г приходить із Синаю: «з Його правої руки — вогненний закон для них». Маамар цитує це на підтвердження того, що Тора — це вогонь, який приходить із правого боку.

Deuteronomy 33:2-דברים ל"ג:ב

ויאמר ה' מסיני בא וזרח משעיר למו הופיע מהר פארן ואתה מרכבת קדש מימינו אש דת למו:

And he said: The L-RD came from Sinai, And rose from Seir unto them; He shined forth from mount Paran, And He came from the myriads holy, At His right hand was a fiery law unto them.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

138

כי מזוזה היא בחי העלאה . . כל הבא לקרב אליו ית

Примітка Kehot вказує, де це докладніше пояснюється: Or HaTorah.

ПРИМІТКА КЕНОТ

מוכא באוה"ת דברים כרך ו עי ברפכ וז"ל "והנה מ"ש כי המזוזה היא העלאה זה כמשנת"ל ססעי ה [נדפס באוה"ת ואתחנן עי שנג] בשם השושן סודות שהיא להעלות נז"ה לחו"ג ומשם לכ"ע, ועיין בסידור שער החנוכה סדי"ה להבין שורש ענין מזוזה מימין גבי ומעתה הנה יובן שורש ענין משאז"ל דמזוזה מימין, שם פי זה איך שהיא העלאה לבחי' כתר עליון כמ"ש השו"ס, ואיך שע"כ נמשך משם בחי' אר"מ במצות מזוזה שנקרא שומר לשמור את האדם וכל רכושו מהזיק קטרוג החיצונים" עכ"ל שם. בסה"מ תרל"ה כרך א עי יג: "בת"א בד"ה מזוזה מימין פי מזוזה מצות העלאת האותיות לשרשם בחי' אור, ועי"ז נמשך אור התורה שזהו נר חנוכה".

אבזאצ 38

139

טורא דפרודא

Зогар протиставляе «гори пахощів» — святі рівні вгорі — «горам розділення» під ними, де, як у словах «звідти воно розділилося» (Берешит 2:10), єдність поступається місцем розділенню. Маамап застосовує цей термін до суспільного простору — царини «багатьох».

Zohar I, 158ak זח"א קנח,

ПРИМИТКА КЕНОТ

זח"א קנח, א.

אבזאצ 39

140

רישי דעשו בעטפא דיצחק

У примітці Kehot Genesis 50:13 вказано як джерело цих слів.

בראשית נ"ג:13 Genesis 50:13

וַיֵּשְׂאוּ אֹתוֹ בְּנָיו אֶרֶץ כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אֹתוֹ בְּמַעְרַת שְׂדֵה הַמַּכְפֶּלֶה אֲשֶׁר קָנָה אַבְרָהָם אֶת־הַשְּׂדֶה לְאַחֲזָתוֹ קִבְרֵ מֵאֵת עֶפְרָן הַחֲתִי עֶלְפִנִּי מִמְרָא:

For his sons carried him into the land of Canaan, and buried him in the cave of the field of Machpelah, which Abraham bought with the field, for a possession of a burying-place, of Ephron the Hittite, in front of Mamre.

Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA) • JPS 1917 (Public Domain)

ПРИМИТКА КЕНОТ

תרגום יונתן בן עוזיאל בראשית נ, יג.

141

רישיה דעשו בעטפא דיצחק

Таргум розповідає, що коли Ейсаб перешкодив похованню Яакова, Хушим, син Дана, відтяв голову Ейсабові, і вона покотилася до печери та спочила на лоні Іцхака. Маамап використовує цей образ, щоб показати корінь семи народів у стриманості (Гвурі), лівому боці.

תרגום יונתן על בראשית נ"ג:13 Targum Jonathan on Genesis 50:13

... פלגות מערת כפילתא ומן יד רמז לחושים בר דן ונטל סיפא וקטע רישיה דעשו רשיעא והנה רישיה דעשו מתגלגל עד דעל לגו מערתא ואנתח בגו עיטפיה דיצחק אבוי וגופיה קברו בנו דעשו כחל כפילתא וכתר כן קברו יתיה בנוי ליעקב במערת חל כפילתא דיוכן אברהם ית חקלא לאחסנת קבורתא מן עפרון חתא על אנפי ממרא

But when his sons had brought him into the land of Kenaan, and the thing was heard by Esau the Wicked, he journeyed from the mountain of Gebala with many legions, and came to Hebron, and would not suffer Joseph to bury his father in

...נר חנוכה מצוה להניחה כו' משמאל, כדי שתהא

the Double Cave. Then forthwith went Naphtali and ran, and went down to Mizraim, and came in that day, and brought the Instrument that Esau had written for Jakob his brother in the controversy of the Double Cave. And immediately he beckoned to Hushim the ...

Targum Jonathan on Genesis (Public Domain) • The Targum of Jonathan ben Uzziel, trans. J. W. Etheridge, London, 1862 (Public Domain)

142

וזהו שאז"ל . עלמא אמאי קא מקיים

У примітці сказано, що це вчення також розглядається там.

ПРИМИТКА КЕНОТ

ראה גם ד"ה זה באוה"ת ענינים עי לא. אנדא הוא בחי' תרגום:

143

Описавши, як прокляття кожного дня стає сильнішим за попереднє, Талмуд запитує, на чому тримається світ, і відповідає: на кедуші [святості] порядку навчання та на словах «Нехай буде благословенне Його велике Ім'я», які промовляють після Аггади [агадичних оповідей]. Маамап тлумачить це як перетворення теми на світло.

סוטה מ"ט א:ח"ח Sotah 49a:8

וְאֵלָא, עֲלֵמָא אֲמַאי קָא מְקַיִים? אֶקְדוּשָׁה דְּסִידְרָא, וְאִיִּהָא שְׁמִיה רַבָּא דְּאַנְדָּתָא, שְׁנַאֲמַר: "אֶרְצָא עֵיפְתָה כְּמוֹ אֶפֶל צִלְמוֹת וְלֹא סְדָרִים", הָא יֵשׁ סְדָרִים — תּוֹפִיעַ מְאוּפֶּל.

William Davidson, Vocalized Aramaic (CC-BY-NC)

144

שכל התלמוד הוא כלשון תרגום

У цьому уривку слова «і вони споглядали (вайехезу) Б-га» тлумачаться як слово з Таргума, що відповідає рівню «заднього боку»: вони побачили й збагнули лише рівень Імені Б-га (Елокім), як у вислові «сонце й щит — Ім'я Б-га (Гавая) та Ім'я Б-га (Елокім)».

ПРИМИТКА КЕНОТ

ראה לקמן עח, ג.

145

ותרגום הוא בחי' אחוריים דקדושה

Згадується як джерело щодо Таргума як «заднього боку» святості.

ПРИМИТКА КЕНОТ

ראה מא"א אות תי סעיף נה. וראה באוה"ת נ"ך כרך ב עי א'קד ועי א'קז שמביא לזח"ב רר, א. ובמק"מ שם שלה"ק ותרגום בחי' פנים ואחוריים. באוה"ת נ"ך כרך ב עי תתקד הקשה איך תרגום הוא ק"נ הרי התרגום מבאר התורה [ראה לקו"ת שה"ש יג, ד].

146

ותרגום הוא בחי' אחוריים דקדושה

Зогар навчає, що коли читають Тору, можна почути лише один голос; те саме стосується Таргума, який співвідноситься з читанням Тори, як оболонка з ядром. Ор га-Тора, на який є посилання в примітці Kehot, наводить цей уривок, розглядаючи Таргум як «зворотний бік» святості.

ספר זוהר, ויקהל י"ז:רכ"ז Zohar, Vayakhel 17:218-227

LikuteiTorah.com

ХАСИДСЬКА ПАРША

Про це видання

This edition contains the Hebrew text, the English translation, our explanations i the notes.

The Hebrew text of Torah Ohr: © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted.

Our English translation, made from the Hebrew without Kehot's notes: CC BY-NC 4.0.

Our explanations, with the overview, the questions and the page for children: CC BY-NC 4.0.

The notes: Kehot's marei mekomos ("Sources and References", including the Rebbe's notes) © Kehot Publication Society, via Sefaria, CC BY-NC 4.0; formatting adapted; our notes on them: CC BY-NC 4.0.

Цитовані джерела за Сефарією: William Davidson Edition - Vocalized Aramaic (CC-BY-NC); Torat Emet 363 (Public Domain); Sefaria Edition. Translated by R. Francis Nataf, 2019 (CC0); Maginei Eretz: Shulchan Aruch Orach Chaim, Lemberg, 1893 (Public Domain); Wikisource Shulchan Aruch (CC-BY-SA); Miqra according to the Masorah (CC-BY-SA); The Holy Scriptures: A New Translation (JPS 1917) (Public Domain); Torat Emet 357 (Public Domain); Mishnah Yomit by Dr. Joshua Kulp (CC-BY); Mishnah Torah, Yod ha-hazakah, trans. by Simon Glazer, 1927 (Public Domain); Midrash Rabbah -- TE (Public Domain); The Sefaria Midrash Rabbah, 2022 (CC-BY); The Zohar; London, Soncino Press, 1933 (Public Domain); Pentateuch with Rashi's commentary by M. Rosenbaum and A.M. Silbermann, 1929-1934 (Public Domain); Midrash Tanchuma -- Torat Emet (Public Domain); Midrash Tanhuma-Yelammedenu, trans. Samuel A. Berman (CC-BY); Daat Bereshit Rabbah (Public Domain); Tractate Berakot by A. Cohen, Cambridge University Press, 1921 (Public Domain); Sifsei Chachomim Chumash, Metsudah Publications, 2009 (CC-BY-NC); Sefer Yetzirah, Warsaw 1884 (Public Domain); Vilna Edition (Public Domain); Torat Emet Sefer HaBahir (Public Domain); Wikisource Talmud Bavli (CC-BY-SA); Targum Jonathan on Genesis (Public Domain); The Targum of Jonathan ben Uzziel, trans. J. W. Etheridge, London, 1862 (Public Domain).

This edition as a whole: CC BY-NC 4.0. Shuls, schools and non-profit projects may copy, print and share it freely, and may ask for donations to cover the cost of printing; it may never be sold. Credit Kehot Publication Society and likuteitorah.com. <https://creativecommons.org/licenses/by-nc/4.0/>

Український переклад і пояснення підготовлено для LikuteiTorah.com за допомогою ШІ (openai/gpt-6-luna-pro:batch) та звірено з єврейським текстом і Sefaria; редактором-людиною ще не перевірено. Будь ласка, важливе перевіряйте за єврейським текстом.

Ребе просив вивчати маамарим тижневої парші — «Хасидську паршу» — протягом того тижня, розподіливши навчання на сім днів (Sichah of Shabbos Parshas Vayakhel 5725 · Toras Menachem vol. 42, pp. 306-309). Навіщо її вивчати та благословення Ребе: likuteitorah.com/about/the-chassidishe-parsha/

Безкоштовний некомерційний проєкт; тут нічого не продається. Не пов'язаний із Kehot, Sefaria чи Lubavitch Library. © likuteitorah.com

Із likuteitorah.com/uk/torah-ohr/mikeitz/15/

НА ЧЕСТЬ

מוקדש לכבוד הגאון המקובל רבי לוי יצחק שניאורסאהן זצ"ל

Батько Ребе, реб Леви-Ицхок